

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Justinos Juzelskaitės
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė teisėkūroje ir
praktikoje**

Vadovas: prof. dr. Jonas Prapiestis

Recenzentas: asist. Gintaras Jasaitis

Vilnius

2016

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. Juridinių asmenų atsakomybės institutas baudžiamojoje teisėje	7
2. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės pagrindai	14
3. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė	33
3.1. Juridiniams asmenims taikomų bausmių sistema, rūšys, sistemos ypatumai	33
3.2. Bausmių skyrimas	44
3.3. Bausmių sistemos perspektyvos	47
3.4. Juridiniams asmenims taikomos baudžiamojo poveikio priemonės	49
4. Juridinių asmenų atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės	52
5. Kiti juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės klausimai	60
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	64
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	67
SANTRAUKA (lietuvių kalba)	73
SUMMARY (užsienio kalba)	74

ĮVADAS

Temos aktualumas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė Lietuvos baudžiamojoje teisėje įtvirtinta XXI amžiaus pradžioje, todėl tai yra ganėtinai naujas ir stiprių teisinių tradicijų dar neturintis institutas. Pirmąsias doktrines nutartis tam tikrais juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės klausimais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau - LAT) priėmė tik 2010 metais ir iki šiol didelė dalis aspektų, susijusių su juridinių asmenų patraukimu baudžiamojon atsakomybėn, išvis nėra nagrinėta kasacinės instancijos teisme. Baudžiamosios teisės doktrina taip pat nepasižymi išsamumu – nors šiuo klausimu darbus yra publikavę palyginus daug autorių: R. Drakšas, G. Švedas, D. Soloveičikas, E. Sinkevičius, G. Šulija, V. Šulija, I. Ligeikaitė, T. Martiszekas, A. Baranskaitė ir J. Prapiestis, tačiau tik vienas darbas yra desertacinis tyrimas, atliktas, beje, prieš dešimt metų. Visa tai parodo, kad juridinių asmenų baudžiamosios teisės koncepcija dar nėra iki galo susiformavusi ir išgryninta Lietuvos baudžiamojoje teisėje.

Pabrėžtina, jog didelę įtaką šio instituto problematiškumui daro tai, kad baudžiamasis įstatymas yra neišbaigtas – juridinių asmenų kaltės samprata atskleista tik teismų praktikos dėka, įtvirtinta siaura bausmių sistema, nėra aiškaus reguliavimo, ar turėtų būti juridiniams asmenims taikomi tokie institutai kaip atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, recidyvas ir pan., o juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės reglamentavimui yra skirti vos keli straipsniai, išsidėstę skirtinguose Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) skyriuose, nors, pavyzdžiui, nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumai yra reglamentuoti atskirame skyriuje. Palyginus nacionalinio baudžiamojo įstatymo normas su užsienio valstybių baudžiamosios teisės normomis, numatančiomis juridinių asmenų patraukimą baudžiamojon atsakomybėn, tampa akivaizdu, jog BK gali būti plečiamas ir tikslinamas atsižvelgiant į šiuolaikinės teisės teorijos ir praktikos tendencijas.

Reikia pažymėti, kad, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2005 metais už nusikalstamų veikų padarymą buvo nuteisti 22 juridiniai asmenys (iš 22 įtariamų juridinių asmenų), 2006 metais – 18 juridinių asmenų (iš 47 įtariamų juridinių asmenų), 2007 metais – 37 juridiniai asmenys (iš 86 įtariamų juridinių asmenų)¹, 2008 metais – 56 juridiniai asmenys (iš 119 įtariamų juridinių asmenų), 2009 metais – 67 juridiniai asmenys (iš 114 įtariamų juridinių asmenų)², 2010 metais - 56 juridiniai

1 Statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2007. Vilnius, 2008, p. 20-23. <http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=12695> [žiūrėta 2016-03-01].

2 Lietuvos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Nusikalstamumas ir

asmenys (iš 111 įtariamų juridinių asmenų), 2011 metais – 49 juridiniai asmenys (iš 92 įtariamų juridinių asmenų)³, 2012 metais – 33 juridiniai asmenys (iš 50 įtariamų juridinių asmenų), 2013 metais – 40 juridinių asmenų (iš 63 įtariamų juridinių asmenų)⁴, o 2014 metais – 30 juridinių asmenų (iš 33 įtariamų juridinių asmenų)⁵, 2015 metais – 18 juridinių asmenų. Čia taip pat reikia pažymėti, jog, to paties Departamento duomenimis, ištirtų nusikalstamų veikų, kurias padarė juridiniai asmenys skaičius svyravo nuo 102 nusikalstamų veikų 2005 metais ir 744 nusikalstamų veikų 2006 metais⁶ iki 178 nusikalstamų veikų 2013 metais ir 238 nusikalstamų veikų 2014 metais⁷. Šie skaičiai, visų pirma, parodo tai, kad paprastai juridinis asmuo yra vieno ikiteisminio tyrimo metu yra įtariamasis ne vienos nusikalstamos veikos, o kelių nusikalstamų veikų padarymu. Pavyzdžiui, įtariant juridinį asmenį apgaulingu apskaitos tvarkymu dažniausiai yra inkriminuojamas ir dokumento suklastojimas. Be to ši statistika parodo, nuteistų ir įtariamų nusikalstamos veikos padarymu juridinių asmenų skaičius atsiradus šiam institutui palaiapsniui kilo iki 2009 metų, o šiuo metu svyruoja, tačiau yra sumažėjęs daugiau nei perpus. Manytina, jog taip yra dėl to, jog juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės pagrindai yra dar ganėtinai sunkiai suvokiami, o didelę įtaką mažėjančiam bylų skaičiui turėjo LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2012 metais pateikti išaiškinimai⁸ juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės klausimais, dėl kurių šiuo metu ši atsakomybės rūšis juridiniams asmenims yra taikoma tik labai gerai apsvarstyta ir pagrįsta.

Darbo tikslas. Pagrindinis šio darbo tikslas – išsamiai išanalizuoti juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės institutą, jo ypatumus ir problematiką Lietuvos baudžiamojoje teisėje remiantis teisės doktrina, galiojančiomis teisės aktų nuostatomis ir aktualia Lietuvos teismų praktika.

-
- teisėsaugos institucijų veikla 2009. Vilnius, 2010, p. 21-24. <http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=14261> [žiūrėta 2016-03-01].
- 3 Lietuvos statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2011. Vilnius, 2012, p. 21-24. <http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=1836> [žiūrėta 2016-03-01].
 - 4 Lietuvos statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2013. Vilnius, 2014, p. 21-24. <http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=3188> [žiūrėta 2016-03-01].
 - 5 Lietuvos statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2014. Vilnius, 2015, p. 17-20. <http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=18098> [žiūrėta 2016-03-01].
 - 6 Statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2007. Vilnius, 2008, p. 15. <http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=12695> [žiūrėta 2016-03-01].
 - 7 Lietuvos statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2014. Vilnius, 2015, p. 13. <http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=18098> [žiūrėta 2016-03-01].
 - 8 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012.

Darbo uždaviniai:

- Atskleisti ir pateikti stipriąsias ir silpnąsias juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės reglamentavimo Lietuvos baudžiamojoje teisėje puses.
- Palyginti juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės reglamentavimą Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamojoje teisėje.
- Pateikti pasiūlymas, kaip galėtų būti tobulinamas baudžiamasis įstatymas juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės aspektu.

Darbo objektas. Pagrindiniu šio darbo objektu yra juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės institutas, įtvirtintas Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Darbo pradžioje aptariamas šio instituto atsiradimas bendrai baudžiamojoje teisėje ir Lietuvos teisės sistemoje. Toliau pereinama prie juridiniams asmenims taikomos baudžiamosios atsakomybės pagrindų analizės. Taip pat aptariama bausmių, skiriamų juridiniams asmenims, sistema, įvertinamos atskiros bausmių rūšys Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamojoje teisėje bei bausmių ir baudžiamojo poveikio priemonių sistemos plėtojimo galimybės. Paskutiniuose šio darbo skyriuose nagrinėjamos juridinių asmenų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taisyklės, analizuojami problematiški baudžiamosios teisės bendrosios dalies institutai jų pritaikymo juridiniams asmenims aspektu.

Tyrimo metodai. Šiame darbe naudojami sisteminis, lingvistinis, lyginamasis ir loginis teisės aiškinimo būdai.

Darbo originalumas. Šis darbas iš kitų išsiskiria tuo, kad plačiai yra analizuojami ne tik juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės kilimo pagrindai, bet ir juridiniams asmenims taikomų bausmių sistemą. Šiame darbe stengiamasi aptarti ir kitus baudžiamosios teisės institutus, susijusius su juridinių asmenų baudžiamąja atsakomybe, pateikiami pasiūlymai tobulinti atitinkamas BK normas, be to yra aptariama iš esmės visa ir naujausia teismų praktika. Pažymėtina, jog per pastaruosius penkerius metus, nors šios temos aktualumas vis didėja, mokslinių darbų juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės tema skelbiama vis mažiau. Manytina, jog tai gali būti paaiškinama juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės instituto stabilumu teisėkūroje ir tuo, kad teismų praktika vis dar yra labai negausi.

Pagrindiniai darbo šaltiniai. Kaip jau minėta, juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės tema Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje itin daug literatūros nėra, todėl šiame darbe daugiausiai remiamasi D. Soloveičiko darbais, kadangi būtent šis autorius, manytina, yra plačiausiai išnaginėjęs šį institutą. Taip pat analizuojamos R.

Drakšo, G. Švedo, I. Ligeikaitės įžvalgos, A. Baranskaitės ir J. Prapiesčio bei G. Ir V. Šulijų moksliniai darbai, atkreipiamas dėmesys į J. Pradel ir kitų užsienio autorių pateikiamus lyginamuosius nagrinėjamo instituto aspektus. Darbe taip pat analizuojami ir vertinami galiojantys teisės aktai, daug dėmesio skiriama Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo atitinkamai jurisprudencijai, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir kitų instancijų teismų praktikai.

1. Juridinių asmenų atsakomybės institutas baudžiamojoje teisėje

Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės institutas paprastai yra kildinamas iš bendrosios teisės sistemos valstybių teisės, kadangi jose jau XIX amžiaus viduryje įmonėms ir bendruomenėms pradėta taikyti ši atsakomybės rūšis⁹. Teisiniu požiūriu juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė yra pagrįsta civilinės teisės suformuota *respodeat superior* doktrina, kuri teigia, kad bendrovė turi būti laikoma atsakinga už veikas, kurias padaro jos darbuotojas eidamas jam pavestas pareigas ir atlikdamas savo funkcijas. Socialinis tikslingumas kriminalizuoti juridinių asmenų veikas siejamas su infrastruktūros plėtra XIX amžiuje¹⁰. JAV įmonių baudžiamosios atsakomybės pradžia siejama su vadinamąja atsakomybe be kaltės (angl. *strict liability offences*), arba visiška atsakomybe (angl. *absolute liability*), bei jos taikymo sąlygomis. Pirmosios tokio pobūdžio bylos šioje valstybėje susijusios su veikomis, padarytomis pažeidžiant viešąją tvarką, kurių subjektais laikyti viešieji juridiniai asmenys (savivaldybės, miestai ir pan.)¹¹. Remiantis Anglijos teismų praktika juridiniai asmenys galėjo būti apkaltinti griežtos atsakomybės nusikaltimų padarymu (angl. *strict liability*) nepriklausomai nuo to, ar jie būtų kilę grynai iš teismų praktikos, ar būtų įtvirtinti įstatymo. Kai tokį nusikaltimą padarydavo įmonės darbuotojas, buvo taikoma netiesioginė atsakomybė (angl. *vicarious liability*). Taip buvo kovojama su stambių įmonių piktnaudžiavimu ekonomine galia. Tačiau suvokus, kad toks būdas yra pakankamai ribotas, juridinis asmuo teismų praktikoje pradėtas laikyti autonominiu dariniu ir į procesą nebeprivalėjo būti įtrauktas darbuotojas¹². Kontinentinės teisės sistemos valstybėse, prie kurių yra priskiriama Lietuva bei kitos Europos šalys, juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė pradėta taikyti tik XX amžiuje. Anksčiausiai tai padarė Danija (1926 m.), Belgija (1946 m.), Nyderlandai (1950 m.). Platesnė diskusija Europoje juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės klausimu prasidėjo tik XX amžiaus aštuntajame dešimtmetyje, kai buvo priimti pirmieji Europos Tarybos dokumentai, tačiau ir juose buvo tik rekomenduojama apsvarstyti galimybę taikyti šią atsakomybės rūšį¹³. Europos Sąjungos valstybės narės efektyviai

9 DRAKŠAS, Romualdas. Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. Vilnius: Justitia, 2008, p. 232.

10 ŠULIJA, Vytautas, ŠULIJA Gintautas. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje. Jurisprudencija, 2003, t. 41(33), p. 92.

11 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 39.

12 PRADEL, Jean. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius, Eugrimas, 2001, p. 293.

13 DRAKŠAS, Romualdas. Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. Vilnius: Justitia, 2008, p. 233-234.

bendradarbiauti baudžiamųjų reikalų srityje pradėjo tik nuo 1999 m. gegužės 1 dienos įsigaliojus Amsterdamo sutarčiai (dėl Europos Sąjungos, Europos bendrijos steigimo sutarčių ir kai kurių su jomis susijusių sutarčių pataisų). Dėl to pastaraisiais metais priimant Europos Sąjungos dokumentus, susijusius su baudžiamąja teise, dažniausiai valstybėms narėms yra numatoma pareiga taikyti atsakomybės priemonės ir juridinių asmenų atžvilgiu, tačiau nėra imperatyvaus nurodymo įtvirtinti juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę, nes teigiama, jog rekomenduojamos sankcijos gali būti taikomos ir kitose teisės šakose, pavyzdžiui, administracinėje, finansų ar civilinėje teisėje, jei jos yra efektyvios, įtikinamos ir proporcingos¹⁴. Taigi akivaizdu, kad kontinentinės teisės sistemos valstybėse juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės institutas yra vis dar vystymosi stadijoje.

Remiantis aukščiau išdėstytais faktais visas valstybes pagal jų požiūrį į juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę bei jos įteisinimo momentą galima skirstyti trejopai¹⁵:

1. seniai juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę įteisinusios ir pradėjusios taikyti valstybės, kuriose susiformavusi mokslinė doktrina ir teismų praktika pagrindžia arba bando pagrįsti tokios atsakomybės būtinumą¹⁶: Didžioji Britanija, Jungtinės Amerikos Valstijos, Kanada¹⁷, Australija¹⁸. Čia dažniausiai remiamasi identifikacijos teorija, kuri tapatina juridinio asmens vadovybę su pačiu juridiniu asmeniu¹⁹.
2. tik pastaraisiais metais arba praėjusiais dešimtmečiais įteisinusios juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę valstybės: Vokietija, Prancūzija, Danija, Belgija, Norvegija, Nyderlandai, Suomija²⁰, Japonija, Jugoslavija²¹, Lietuva²² ir kitos. Čia keliama *prima facie* (liet. akivaizdi) užduotis pagrįsti baudžiamųjų įstatymų nuostatas konceptualiu teisės aiškinimu bei sudaryti visas įmanomas sąlygas

14 ŠULIJA, Vytautas, ŠULIJA Gintautas. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje. Jurisprudencija, 2003, t. 41(33), p. 93.

15 DRAKŠAS, Romualdas. Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. Vilnius: Justitia, 2008, p. 231.

16 *Ibid.*, p. 231.

17 *Ibid.*, p. 231.

18 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 7.

19 DRAKŠAS, Romualdas. Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. Vilnius: Justitia, 2008, p. 233.

20 *Ibid.*, 231-233.

21 PRADEL, Jean. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius, Eugrimas, 2001, p. 293.

22 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 7.

vystytis teisingai teismų praktikai šiuo klausimu²³.

3. valstybės, kurios vis dar yra neįteisėjusios juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės, pavyzdžiui, Rusija²⁴.

Analizuojant, kas lėmė šio instituto atsiradimą, galima rasti keletą priežasčių. Visų pirma, juridinių asmenų veiklos ir poveikio visuomenei mastai rodo, kad įmonių veikla daro įtaką daugeliui kiekvieno visuomenės nario gyvenimo sričių, todėl tinkamai nekontroliuojant neteisėtos organizacijų veiklos baudžiamosios teisės priemonėmis būtų daroma didelė žala pačiai visuomenei ar valstybei²⁵. Antra, be juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės instituto įmonės turėtų galimybes pažeisti baudžiamosios teisės normas ir likti nenubaustos, kadangi nuteistas būtų tik fizinis asmuo, nors iš tikrųjų kalta būtų įmonė. Trečia, kai kuriose bylose procesine prasme yra daug patogiau ir efektyviau baudžiamojon atsakomybėn patraukti juridinį asmenį, o ne jo darbuotojus. Ketvirta, tais atvejais, kai padaromos sunkios nusikalstamos veikos, yra didesnė tikimybė, kad juridinis asmuo turės daugiau galimybių sumokėti atitinkamo dydžio baudą nei tai galėtų padaryti jo darbuotojas. Penkta, baimindamiesi baudžiamojo persekiojimo įmonių akcininkai ir savininkai yra priversti daugiau rūpintis įmonės, į kurią jie investuoja, veikla. Šešta, jei juridinis asmuo gauna pelno iš nelegalios veiklos, už tai turi atsakyti jis, o ne jo darbuotojas. Septinta, juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė turėtų atbaidyti įmonės vadovus nuo neteisėtos įtakos darymo darbuotojams, kai šiems tiesiogiai ar netiesiogiai liepiama pelno siekti ir nelegaliais būdais. Aštunta, viešumas ir baudos gali būti puiki atbaidymo priemonė nuo nusikalstamo elgesio²⁶. Devinta, alternatyvios įmonių atsakomybės priemonės ne visuomet yra veiksmingos arba dėl savo turinio dažnai neatitinka atsakomybės proporcingumo padarytam pažeidimui principo²⁷. Dešimta, juridiniams asmenims taikant baudžiamąją atsakomybę yra mažesnė pavojingos veikos vykdymo ir pakartotinumą bei recidyvo tikimybė²⁸. Taigi galima teigti, jog juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės instituto atsiradimas yra paskatintas susiklosčiusių juridinių asmenų veiklos aspektų.

23 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 7.

24 DRAKŠAS, Romualdas. Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. Vilnius: Justitia, 2008, p. 231.

25 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 21.

26 ELLIOTT, Catherine, QUINN, Frances. Criminal Law. Fifth edition. Harlow: Pearson Longman, 2004, p. 248-249.

27 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 22.

28 *Ibid.*, p. 33.

Viena pagrindinių šio instituto atsiradimo Lietuvos baudžiamojoje teisėje priežasčių doktrinoje įvardijama kaip tarptautiniai įsipareigojimai ir eurointegracija. Pareigą numatyti juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę nacionaliniuose teisės aktuose nustato Lietuvos Respublikos ratifikuota Europos Tarybos 1999 metų Europos baudžiamosios teisės konvencija prieš korupciją²⁹, Jungtinių Tautų 2000 metų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą³⁰, 1995 metų Europos Sąjungos konvencijos dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos Antrasis protokolas³¹ ir kiti teisės aktai³². Todėl juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė Lietuvos teisėje atsirado 2002 metais, kai buvo priimtas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7(1), 32, 282, 284, 290 straipsnių pakeitimo, kodekso papildymo 11(1) 22(1), 32(1), 32(2) ir 302(2) straipsniais ir 319, 320 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas³³. Priėmus naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą, kuris įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 d., baudžiamosios atsakomybės, taikomos juridiniams asmenims, pagrindas ir sąlygos nebuvo pakeistos, tačiau buvo praplėstas nusikalstamų veikų, kurias gali padaryti šis subjektas, sąrašas³⁴. Todėl galima teigti, jog šio instituto atsiradimas nacionalinėje baudžiamojoje teisėje buvo pastūmėtas Europos Sąjungos teisės aktų leidybos.

Šiuo požiūriu svarbi yra 1988 metų Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija R (88) 18 “Dėl juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės nustatymo už nusikalstamas veikas, padarytas vykdant jų veiklą“. Čia išskiriami pagrindiniai juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės principai: a) norint patraukti juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn nebūtina atsižvelgti į tai, ar inkriminuojama nusikalstama veika yra susijusi su įmonės pagrindine veikla; b) baudžiamoji atsakomybė turi būti taikoma nepriklausomai nuo to, ar buvo nustatytas fizinis asmuo, daręs šias veikas įmonės vardu ir naudai; c) tais atvejais, kai juridinio asmens valdymo organai

29 Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 23-853.

30 Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 51-1933.

31 Konvencija dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 112-4178.

32 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 121.

33 Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7(1), 32, 282, 284, 290 straipsnių pakeitimo, kodekso papildymo 11(1) 22(1), 32(1), 32(2) ir 302(2) straipsniais ir 319, 320 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 15-555. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D3D2293CDAC3> [žiūrėta 2015-11-25].

34 ŠVEDAS, Gintaras. Kai kurie probleminiai juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės aspektai Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje ir baudžiamosios justicijos doktrinoje. Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai. Vilnius Registrų centras, 2011, p. 95.

ėmėsi priemonių, kuriomis būtų vykdoma nusikalstamų padarinių prevencija, nusikalstama veika juridiniam asmeniui neturėtų būti inkriminuojama; d) fizinio asmens atsakomybė nešalina juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės; e) privalo būti nustatytos specialios bausmės juridiniams asmenims³⁵. Todėl šis teisės aktas svariai prisidėjo prie Europos Sąjungos valstybių narių, kartu ir Lietuvos, baudžiamosios teisės suvienodinimo šio instituto atžvilgiu, nors ir nenustatė, kokios galios teisės aktuose turi būti įtvirtintos atitinkamos nuostatos. Doktrinoje³⁶ itin svarbiu yra laikomas ir 1995 m. Europos Sąjungos konvencijos dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos Antrasis protokolas. Šis tarptautinis teisės aktas yra reikšmingas dėl to, kad jo 3 straipsnyje yra pateikiami visi juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės taikymo modeliai, o kituose straipsniuose yra pakankamai tiksliai nustatytos ir baudžiamosios atsakomybės reglamentavimo sąlygos³⁷. Taigi akivaizdu, jog tarptautiniais teisės aktais siekiama suvienodinti Europos valstybių praktiką juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės aspektu, tačiau *de iure* (liet. teisiškai) to padaryta nėra.

Taip yra ne tik dėl labiau rekomendacinio tarptautinių teisės aktų pobūdžio, tačiau ir dėl juridinio asmens kaip nusikalstamos veikos subjekto problematikos. Baudžiamosios teisės mokslui svarbios yra dvi juridinio asmens esmės teorijos – fikcijos ir realybės teorija. Remiantis fikcijos teorija vieninteliu teisės subjektu yra fizinis asmuo, o juridinis asmuo yra laikomas tik dirbtinai sudarytu teisės subjektu, teisine fikcija. Todėl šios teorijos šalininkai teigia, kad juridinio asmens patraukimas baudžiamojon atsakomybėn nėra galimas, nes juridinis asmuo nėra subjektas, jis yra neveiksnius. Visgi yra ir priešinga šiai realybės teorija, kuri juridinį asmenį laiko realiai egzistuojančiu teisės subjektu. Taip yra dėl to, kad juridinis asmuo savo veikloje vadovaujasi bendra valia ir galimybe veikti tik savo vardu, jis yra veiksnus, o jo valdymo organai įgyvendina juridinio asmens veiksnumą³⁸. Vadovaujantis šia teorija yra išskiriami privalomi juridinio asmens kaip teisinių santykių subjekto požymiai: pirma, juridinis asmuo turi būti įsteigtas teisės aktu nustatyta tvarka ir gali būtų teisinių santykių dalyvis kaip teisės subjektas; antra, turi būti sudaryti ir paskirti kolegialūs arba vienasmeniai juridinio asmens valdymo organai,

35 ABRAMAVIČIUS Armanas, MICKEVIČIUS Darius, ŠVEDAS Gintaras. Europos Sąjungos teisės aktu įgyvendinimas Lietuvos baudžiamajoje teisėje. Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2005, p. 54.

36 DRAKŠAS, Romualdas. Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. Vilnius: Justitia, 2008, p. 235.

37 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 57.

38 DRAKŠAS, Romualdas. Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. Vilnius: Justitia, 2008, p. 237.

galintys veikti juridinio asmens interesais ir vardu³⁹. Būtent daugumos valstybių teisėje yra laikomasi nuostatos, kad juridiniai asmenys yra savarankiški teisės subjektai, kurie gali įgyti teises ir pareigas⁴⁰. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2.33 straipsnyje įtvirtinta, jog „juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme“⁴¹. Iš to galime daryti išvadą, kad Lietuvos įmonių teisė yra orientuota į juridinio asmens subjektiškumo pripažinimą ir dėl to mūsų valstybėje yra vadovaujamai realistine juridinio asmens sampratos koncepcija. Tapačios nuostatos yra įtvirtintos ir Prancūzijos civiliniame kodekse bei Komerciniame kodekse, Portugalijos Konstitucijoje, kur teigiama, kad juridiniai asmenys gali turėti visas teises ir pareigas, išskyrus išimtinai susijusias su specifinėmis fizinio asmens savybėmis. Panašiai juridinio asmens statusas apibrėžiamas ir Olandijos, Belgijos bei kitų Europos valstybių teisės aktuose⁴². Taigi doktrinoje laikomasi nuostatos, kad juridinio asmens atsakomybė laikoma ne išvestine, o tiesiogine⁴³. Todėl siekiant juridinį asmenį pripažinti nusikalstamos veikos subjektu įmonė baudžiamosioje teisėje turi būti laikoma subjektu *per se* (liet. savaime), vadovaujantis tokiais pačiais kriterijais, kaip ir civilinėje teisėje įtvirtinant įmonių civilinį subjektiškumą, t. y. reikia pripažinti, kad juridinis asmuo yra savarankiškas teisinių, socialinių ir ekonominių santykių dalyvis, kurį personifikuoja pirminiai ir išvestiniai juridinio asmens požymiai⁴⁴. Išsprendus juridinio asmens galėjimo būti teisinių santykių subjektu klausimą tenka nuspręsti, ar juridinis asmuo gali būti kaltas padaręs nusikalstamą veiką⁴⁵. Būtent šį klausimą yra nagrinėjęs ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – LR KT arba Konstitucinis Teismas), kai buvo sprendžiama dėl juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės instituto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai (toliau – Konstitucijai)⁴⁶. Šiuo aspektu LR KT pažymėjo, kad „*juridinio asmens, kaip nusikalstamos veikos subjekto, specifika, t. y. tai, kad jis yra savarankiškas teisinių*

39 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Šiuolaikinės juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės realizavimo doktrinos. *Teisė*, 2003, t. 46, p. 141.

40 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 64.

41 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=494699 [žiūrėta 2015-11-25].

42 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 65-66.

43 *Ibid.*, 76.

44 *Ibid.*, 77.

45 DRAKŠAS, Romualdas. Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. Vilnius: Justitia, 2008, p. 239.

46 Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm> [žiūrėta 2015-11-25].

*santykių subjektas, turintis teisinį veiksnumą ir teisnumą, savarankišką pavadinimą, organizacinį vientisumą, jo turtas yra atskirtas nuo jo dalyvių turto, tačiau jis yra teisiniu santykių dalyvis per jo vardu veikiančius fizinius asmenis, suponuoja ir jo kaltės specifiškumą. Juridinio asmens kaltė sietina su fizinio asmens, veikiančio juridinio asmens naudai ar jo interesais, kalte. Todėl BK 20 straipsnio 1, 2, 3 dalyse nustatytu teisiniu reguliavimu nėra sudaroma prielaidų juridinio asmens atsakomybei be kaltės*⁴⁷. Šiame teismo nutarime pabrėžtas juridinio asmens kaip baudžiamosios atsakomybės subjekto specifiškumas, analizuotos jo baudžiamosios atsakomybės sąlygos, dvigubo nubaudimo aspektai. Būtent Konstitucinis Teismas, remdamasis tarptautiniais ir nacionaliniais teisės aktais, užsienio šalių praktika bei teisės principais, pripažino šio instituto atitikimą aukščiausios galios teisės aktui – Konstitucijai – ir taip patvirtino juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės galimumą Lietuvos baudžiamojoje teisėje.

Taigi galima teigti, jog, nors juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės institutas kontinentinės teisės tradicijos valstybėse yra ganėtinai naujas institutas, jo reikalingumu baudžiamojoje teisėje abejoti negalima. Lietuvos baudžiamojoje teisėje baudžiamoji atsakomybė juridiniams asmenims buvo įtvirtinta remiantis Europos Sąjungos pateikiamomis rekomendacijomis ir kitais tarptautinės teisės aktais. Būtent šio instituto naujumas lėmė ir tai, kad buvo kreiptasi į LR KT dėl jo atitikimo konstituciniams principams, tačiau buvo nuspręsta, kad jis neprieštaruja Konstitucijai.

47 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 metų birželio 8 dienos nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 6 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 6 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 69-2798.

2. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės pagrindai

Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės institutas įtvirtintas BK 20 straipsnyje. Pirmojoje šio straipsnio dalyje nurodyta, jog juridiniai asmenys atsako tik už tas nusikalstamas veikas, už kurių padarymą BK Specialiojoje dalyje yra numatyta juridinio asmens atsakomybė. Todėl galima teigti, jog BK šiuo klausimu galioja *numerus clausus* principas – yra nustatytas išsamus sąrašas veikų, už kurias juridinis asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn⁴⁸. Pastebėtina, jog juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė yra numatyta maždaug už pusę BK reglamentuojamų nusikalstamų veikų, o daugumos jų atsiradimui įtakos turėjo Lietuvos įsipareigojimai Europos Sąjungai. Pavyzdžiui, baudžiamoji atsakomybė juridiniams asmenims už prekybą žmonėmis (BK 147 straipsnis) atsirado įgyvendinant 2002 m. liepos 19 d. Europos Sąjungos Tarybos pagrindų sprendimą 2002/629/TVR dėl kovos su prekyba žmonėmis⁴⁹; BK 270¹ straipsnis, kuriame numatyta baudžiamoji atsakomybė juridiniams asmenims už neteisėtą disponavimą ozono sluoksnį ardančiomis medžiagomis ir jų mišiniais, buvo priimtas vadovaujantis 2003 m. sausio 27 d. Europos Sąjungos Tarybos pagrindų sprendimu 2003/80/TVR dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę⁵⁰; BK buvo papildytas 152¹ straipsniu (jaunesnio negu šešiolikos metų asmens tvirkinimas) remiantis 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija⁵¹. Tai vos keli pavyzdžiai rodantys, kokią didelę įtaką turi Europos Sąjungos teisės aktų leidyba nacionalinei baudžiamajai teisei juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės taikymo kontekste. Ir nors užsienio valstybių autorių teisinėje literatūroje⁵² sutinkamos nuostatos, jog neįmanoma bausti juridinio asmens už taip vadinamus asmeninius nusikaltimus, pavyzdžiui, išprievartavimą ar daugpatystę, akivaizdu, kad pagal dabartinę Lietuvos ir Europos Sąjungos teisinę reguliavimą dalis nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio

48 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 122.

49 Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147(1), 199(1), 199(2), 267(1), 270(1), 308(1) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 81-2945. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?a=258888&b=> [žiūrėta 2016-01-23].

50 *Ibid.*

51 Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151(1), 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100(1), 100(2), 152(1), 152(2) straipsniais įstatymas. TAR, 2014, Nr. 2014-03404. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?a=467421&b=> [žiūrėta 2016-01-23].

52 ELLIOTT, Catherine, QUINN, Frances. *Criminal Law*. Fifth edition. Harlow: Pearson Longman, 2004, p. 248.

apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui yra apibrėžiamos kaip tokios, kurias padaryti gali ir juridinis asmuo.

BK 20 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtintos juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės sąlygos. Čia teigiama, jog „juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas tik tuo atveju, jeigu nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai arba interesais padarė fizinis asmuo, veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu, jeigu jis, eidamas vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje, turėjo teisę:

- 1) atstovauti juridiniam asmeniui arba
- 2) priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba
- 3) kontroliuoti juridinio asmens veiklą⁵³.

Taigi juridinis asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn tik tada, kai: a) nusikalstamą veiką padarė fizinis asmuo; b) fizinis asmuo nusikalstamą veiką padarė juridinio asmens naudai arba interesais, veikdamas individualiai arba juridinio asmens vardu; c) toks fizinis asmuo ėjo tam tikras vadovaujančias pareigas ir turėjo teisę atstovauti juridiniam asmeniui arba priimti sprendimus jo vardu, kontroliuoti jo veiklą⁵⁴. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje šios sąlygos yra skirstomos į dvi grupes: „viena susijusi su subjekto, kuriam padarius nusikalstamą veiką baudžiamojon atsakomybėn galima traukti ir juridinį asmenį, specifiniais požymiais, o kita apibūdina pačią veiką, jos padarymo tikslą bei motyvą (ji padaryta individualiai ar juridinio asmens vardu ir siekiant įgyvendinti juridinio asmens interesus ar naudą jam)“⁵⁵. Pabrėžtina, jog visos šios sąlygos yra būtinos ir privalomos, kitu atveju, juridiniam asmeniui negalės būti taikoma ši atsakomybės rūšis. Tokiu atveju, pavyzdžiui, galima svarstyti administracinės atsakomybės kilimo klausimą.

Pirmoji sąlyga – fizinio asmens padaryta nusikalstama veika. Veika yra nusikalstama, kai ji yra pavojinga, priešinga teisei ir uždrausta baudžiamuoju įstatymu. Fizinis asmuo šiuo atveju turi atitikti baudžiamajame įstatyme nusikalstamos veikos subjektui keliamus reikalavimus. Taigi baudžiamajoje byloje visų pirma turi būti nustatytas fizinis asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, bei turi būti įrodyta, kad jo veikoje

53 Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=494678 [žiūrėta 2016-01-23].

54 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Lietuvos Respublikos baudžiamajo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 123.

55 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-269/2010 ir 2011 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-345/2011.

yra visi nusikalstamos veikos sudėties, numatytos atitinkamame BK Specialiosios dalies straipsnyje, požymiai. Pažymėtina, jog jei nagrinėdamas baudžiamąją bylą teismas nustato, kad fizinis asmuo nepadarė jam inkriminuojamos nusikalstamos veikos, baudžiamojon atsakomybėn negali būti traukiamas ir juridinis asmuo⁵⁶.

Antroji sąlyga yra daug platesnė – fizinis asmuo, veikdamas individualiai ar juridinio asmens vardu, veiką turi padaryti juridinio asmens naudai ar interesais. Ši sąlyga dėl savo problematiškumo plačiausiai yra analizuojama teismų praktikoje. Darydamas nusikalstamą veiką fizinis asmuo gali veikti individualiai, t. y. tretiesiems asmenims nenurodydamas, kam jis atstovauja ir kieno interesais veikia, arba juridinio asmens vardu, t. y. nurodydamas tiesiogiai atstovaujimą juridinį asmenį⁵⁷. Formuluoatė „juridinio asmens naudai“ reiškia, kad fizinis asmuo, darydamas nusikalstamą veiką, siekia materialinės ar kitokios naudos juridiniam asmeniui. Tokia nauda pripažintina tais atvejais, kai juridinis asmuo gauna paskolą ar subsidiją, išvengia mokesčių mokėjimo arba juos sumažina, išvengia ekonominių ar kitų sankcijų ir panašiai⁵⁸. Pavyzdžiui, mokesčių mokėjimo išvengimas ar jų sumažinimas laikomas materialine nauda, o išvengus mokesčių sumokėjimo į valstybės biudžetą įgautas pranašumas prieš kitas sąžiningai mokesčius mokančias įmones yra laikytinas nematerialine nauda⁵⁹. LAT praktikoje pažymima, kad „kartu tai atskleidžia fizinio asmens nusikalstamos veikos tyčinės kaltės turinį. Sprendžiant juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygų klausimą, neturi reikšmės, ar dėl tokios fizinio asmens nusikalstamos veikos juridinis asmuo gavo realios naudos, ar ne“⁶⁰. Spręsdamas baudžiamąją bylą teismas turi atsižvelgti į „tai, kad tokią naudą (juridinis asmuo) gavo ir ją pripažino, buvo suinteresuotas nusikalstama veika ir jos padariniiais“⁶¹. Taigi teismui nagrinėjant baudžiamąją bylą turi būti nustatyta, kad naudą gavo ne tik arba ne fizinis asmuo, o būtent nusikalstama veika buvo padaryta juridinio asmens naudai ar interesais, nes kitu atveju juridinis asmuo neturėtų būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.

56 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-87/2013

57 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 123.

58 *Ibid.*, p. 123.

59 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-345/2011.

60 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012.

61 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-303/2015.

Juridinio asmens interesai pripažįstami tais atvejais, kai juridinis asmuo laimi viešųjų pirkimų konkursą, gauna užsakymą, yra pripažįstamas patikimu partneriu ar klientu ir panašiai⁶². Galima teigti, kad „intereso“ sąvoka yra platesnė nei „naudos“ ir kartais net gali apimti pastarąją, kadangi nauda dažniausiai yra aiškinama kaip turtinės (materialinės) naudos gavimas, o interesų užtikrinimas ir kaip reiškiantis kitų juridinio asmens siekių užtikrinimą. Pažymėtina, kad „*juridinio asmens nauda ar interesas yra alternatyvios jo atsakomybės sąlygos, iš kurių bent vieną būtina nustatyti, nes tai padeda teisiškai įvertinti fizinio asmens padarytą nusikalstamą veiką ir leidžia konstatuoti, jog už tokią fizinio asmens padarytą nusikalstamą veiką, esant ir kitoms BK 20 straipsnio 2 dalyje numatytoms sąlygoms, baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamas ir juridinis asmuo*“⁶³. Taigi kiekvienu konkrečiu atveju baudžiamajoje byloje turi būti nustatinėjama, kokios naudos arba kokių juridinio asmens interesų patenkinimo buvo siekiama padaryta nusikalstama veika.

Trečioji juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlyga įtvirtina identifikacijos teorija grįstą juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės modelį. Identifikacijos doktrina baudžiamajoje teisėje pradėta taikyti maždaug XX amžiaus pradžioje ir viduryje Anglijoje. Jos atsiradimą lėmė tai, kad juridiniams asmenims taikyta netiesioginė atsakomybė buvo ribota ir neleido jų traukti atsakomybėn už nusikalstamas veikas, kurios turėjo kaltės elementą, kadangi netiesioginė atsakomybė paprastai buvo taikoma už statutinę, griežtos atsakomybės nusikalstamas veikas⁶⁴. Remiantis šia teorija nusikalstamą veiką juridinio asmens vardu padaro fiziniai asmenys, esantys juridinio asmens konkretaus valdymo organo nariais tais atvejais, kai valdymo organas yra kolegialus, arba tokią nusikalstamą veiką padaro pats valdymo organas, kai jis yra vienasmenis. Toks modelis yra grindžiamas juridinio asmens personifikacija, kuomet konkrečių fizinių asmenų veika ir kaltė yra tiesiogiai priskiriama juridiniam asmeniui⁶⁵. Visgi labai svarbu nustatyti juridinio asmens organizacinę kultūrą, kuri leistų suvokti, kaip veikė fizinis asmuo – *ex officio* (liet. pagal pareigas) ar vykdydamas juridinio asmens nustatytas užduotis ir įgyvendindamas įmonės veiklos politiką. Šiuo atveju būtinas ne

62 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 123.

63 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 10 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-277/2014.

64 LIGEIKAITĖ, Inga. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos. Jurisprudencija, 2003, t. 45(37), p. 52.

65 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 119.

formalus sąlygų nustatymas, bet tai, kad atitinkamo juridinio asmens organizacinė politika yra susijusi su nusikalstama veika⁶⁶. Toks identifikacijos doktrina grindžiamas juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės modelis šiuo metu yra tapęs standartu. Jis yra propaguojamas Europos Sąjungos teisės aktuose, taikomas Anglijoje ir kitose bendrosios teisės valstybėse, tokiose kaip Kanada ir Australija⁶⁷. Taigi nenuostabu, kad juo buvo pasinaudota ir kuriant Lietuvos baudžiamuosius įstatymus.

Kaip įtvirtinta BK 20 straipsnio 2 dalyje, nusikalstamą veiką padaręs fizinis asmuo turi eiti vadovaujančias pareigas. Be to papildomai keliami trys alternatyvūs reikalavimai – toks fizinis asmuo turi teisę arba atstovauti juridiniam asmeniui, arba priimti sprendimus jo vardu, arba kontroliuoti jo veiklą. Kaip teigia D. Soloveičikas, vadovaujančias pareigas einančio asmens sąvoka turi būti aiškinama remiantis įmonių teisės nuostatomis⁶⁸. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 37 straipsnyje yra nustatyta, jog bendrovės vadovas yra vienasmenis bendrovės valdymo organas, dirbantis pagal darbo sutartį, kurį renka ir atšaukia bei atleidžia iš pareigų, nustato jo atlyginimą, tvirtina pareiginius nuostatus, skatina jį ir skiria nuobaudas bendrovės valdyba. Čia taip pat nustatytos bendrovės vadovo atsakomybės, pareigos, jo veiklos ribos⁶⁹. Be to, ar asmuo atitiks vadovaujančias pareigas einančio asmens sąvoką, reikia vertinti kiekvienu konkrečiu atveju atsižvelgiant į atitinkamo juridinio asmens steigimo dokumentus bei kitų aktų (reglamentų, nuostatų, taisyklių ir t. t.) normas⁷⁰. Baudžiamosios teisės doktrinoje patikslinama, jog vadovaujančiomis pareigomis laikytinos tokios pareigos, kurios suteikia teisę duoti privalomus kitiems juridinio asmens darbuotojams nurodymus ar įsakymus, formuoti juridinio asmens ar jo struktūrinės dalies veiklos ar funkcionavimo kryptis⁷¹. Taigi praktikoje šios nuostatos gali būti taikomos, kai nusikalstamą veiką padaro juridinio asmens administracijos vadovas, valdybos pirmininkas, stebėtojų tarybos pirmininkas ar organizacijos narys, jei remiantis įmonės steigimo dokumentais ir vidaus teisės aktais toks asmuo gali būti juridinio asmens

66 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 127.

67 *Ibid.*, p. 128-129.

68 *Ibid.*, p. 131.

69 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=483362 [žiūrėta 2016-01-24].

70 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 131-132.

71 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 123.

atstovas pagal įstatymą⁷². Generalinio prokuroro rekomendacijose yra papildyta, jog tais atvejais, kai juridinis asmuo yra sudėtingos struktūros įmonė, prie vadovujančių asmenų gali būti priskirtas ir juridinio asmens skyriaus ar padalinio vadovas. Svarbiausia kiekvienu konkrečiu atveju nustatyti tikslią juridinio asmens struktūrą, jo valdymo organų hierarchiją ir tarpusavio teisinius ryšius, atliekamas funkcijas ir kompetencijas⁷³. Be to „BK 20 straipsnyje nėra tiesioginio reikalavimo nustatyti, jog juridinio asmens valdybai, akcininkams ar darbuotojams būtų žinoma apie vadovaujančias pareigas užimančio asmens juridinio asmens naudai daromas nusikalstamas veikas“⁷⁴. Visgi po LAT Plenarinės sesijos priimtose nutarties šie reikalavimai buvo sugriežtinti, kadangi buvo nurodyta, jog „juridinio asmens savininkas ar pagrindiniai juridinio asmens akcininkai, kurie turi sprendžiamojo balso teisę, fizinio asmens (kurio įgaliojimai nustatyti BK 20 straipsnio 2 dalyje) nusikalstamus veiksmus turi suvokti ir skatinti arba suvokti ir juos toleruoti“⁷⁵. Čia pabrėžta, jog „pripažinus, kad fizinio asmens nusikalstama veika buvo padaryta siekiant gauti turtinę naudą ar kitais juridinio asmens interesais, kartu reikia nustatyti, ar juridinio asmens savininkas (akcininkai) žinojo apie tokią kaltininko –fizinio asmens daromą ar rengiamą nusikalstamą veiką, ją skatino ar sudarė sąlygas tokios nusikalstamos veikos padarymui, ar, priešingai, toks fizinio asmens nusikalstamas elgesys buvo savarankiškas ir savavališkas, t. y. juridiniam asmeniui nežinomas. Vien tik nusikalstamos veikos padarymas juridinio asmens naudai ar interesais, nesant minėto juridinio asmens ryšio su tokia nusikalstama veika bei ja padariusiu fiziniu asmeniu, negali būti laikomas pakankamu juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn pagrindu“⁷⁶. Taigi galima teigti, jog nors vadovujančių pareigų sąvoka yra ganėtinai plati ir apimanti ne tik pagrindinį juridinio asmens vadovą, tačiau ir juridinio asmens padalinių vadovus, jei šie turi pakankamus įgaliojimus, nuo 2012 metų teismų praktikos pagrindu buvo suformuotos naujos, aiškesnės ir juridinių asmenų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn galimybes ribojančios nuostatos.

Plėtojant BK 20 straipsnio 2 dalies nuostatų aiškinimą svarbu apibrėžti, jog, be

72 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 132.

73 Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. lapkričio 24 d. įsakymas “Dėl rekomendacijų dėl baudžiamosios atsakomybės juridiniams asmenims taikymo”. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.: 173-6429. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.6E602C8F52E7> [žiūrėta 2016-01-24].

74 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-582/2010.

75 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012.

76 *Ibid.*

visų kitų jau išanalizuotų sąlygų, juridinio asmens baudžiamajai atsakomybei kilti reikia, kad vadovaujančias pareigas einantis fizinis asmuo turėtų teisę atstovauti juridiniam asmeniui, priimti sprendimus jo vardu arba kontroliuoti jo veiklą. Teisė atstovauti juridiniam asmeniui – tai galimybė veikti juridinio asmens vardu esant teisiniams santykiams su trečiaisiais asmenimis tiek privatinės, tiek viešosios teisės srityse⁷⁷. Pabrėžtina, jog toks atstovavimas turi būti ne sutartinis, o kylantis iš vadovaujamų pareigų. Teisė priimti sprendimus juridinio asmens vardu apibrėžiama kaip teisė spręsti apie juridinio asmens veiklą, jo dalyvavimą teisiniuose santykiuose. Teisė kontroliuoti juridinio asmens veiklą pasireiškia prižiūrint, ar yra tinkamai vykdoma juridinio asmens veikla bei imantis atitinkamų priemonių, jei paaiškėja, kad veikla nėra vykdoma tinkamai ar pakankamai, kad būtų pasiekti maksimalūs veiklos rodikliai⁷⁸. Pastaroji teisė gali kilti iš vadovo pareigas einančio asmens atsakomybės ar asmens buvimo vidaus kontrolės ar priežiūros organo nariu, tačiau čia nepatenka tokia juridinio asmens veiklos kontrolė, kuri nėra susijusi su galimybe daryti įtaką juridinio asmens valdymui ir kuri gali būti pavadinta išorine, pavyzdžiui, nepriklausomo auditoriaus atliekamas juridinio asmens patikrinimas⁷⁹. Teisės doktrinoje randama teiginių, jog savotiškai preziumuojama, kad kiekvienas juridinio asmens valdymo organo narys atsako už vidinės veiklos kontrolės vykdymą, todėl tokia kontrolė siejama tiek su juridinio asmens darbuotojų ir įgaliotų atstovų kontrole, siekiant užtikrinti juridinio asmens vardu atliekamų sandorių teisėtumą, tiek su paties juridinio asmens veiklos kontrole⁸⁰. Taigi fizinis asmuo turi galėti įgyvendinti bent vieną iš šių trijų alternatyvių teisių tam, kad būtų išpildyta trečioji juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės sąlyga.

Visgi Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose nėra apsiribojama vien identifikacijos teorija, kadangi BK 20 straipsnio 3 dalyje yra įtvirtinta netiesioginės atsakomybės, arba kitaip vadinamoji *respondeat superior*, doktrina. Šios teorijos ištakos randamos JAV teismų praktikoje, kur buvo suformuluota nuostata, jog juridinį asmenį galima patraukti baudžiamojon atsakomybėn už veiką, padarytą juridinio asmens darbuotojo arba atstovo pagal įgaliojimą, prokurą, pavedimo sutartį ar kitais teisėtais pagrindais, nors šie asmenys ir nėra juridinio asmens valdymo organų nariais. Čia fizinio

77 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 123

78 *Ibid.*, p. 123-124.

79 LIGEIKAITĖ, Inga. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos. Jurisprudencija, 2003, t. 45(37), p. 54.

80 SINKEVIČIUS, Edvardas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė pagal 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą ir jos sąlygos. Teisė, 2003, Nr. 48, p. 137.

asmens, veikiančio juridinio asmens vardu, veika ir kaltė yra transformuojama bei pritaikoma juridiniam asmeniui⁸¹. Visgi remiantis šia doktrina juridiniam asmeniui paliekamos tam tikros gynybos galimybės, t. y. juridinis asmuo neatsakys už darbuotojo ar kito įgalioto asmens veika, jei juridinio asmens vadovas, atsakingas už tos srities, kurioje padaryta nusikalstama veika, priežiūrą parodė tinkamą rūpestingumą, uolumą siekdamas išvengti nusikalstamos veikos. Baudžiamoji atsakomybė tokiu atveju juridiniam asmeniui gali kilti tik, jei jis neatlieka pareigos užtikrinti, kad darbuotojai veiktų laikydamiesi galiojančių teisės aktų reikalavimų, o juridinio asmens veikla būtų vykdoma teisėtai⁸². Kadangi remiantis šia doktrina buvo praplėstas subjektų ratas ir juridinių asmenį tapo galima traukti baudžiamojon atsakomybėn ir už „žemesnio rango“ darbuotojų padarytas nusikalstamas veikas, šis modelis prigijo ir kontinentinėje Europoje. Tokio pobūdžio nuostatos randamos Slovėnijos⁸³, Prancūzijos⁸⁴, Danijos baudžiamuosiuose įstatymuose. Pavyzdžiui, Danijos Baudžiamajame kodekse yra nurodyta, kad baudžiamoji atsakomybė juridiniams asmenims taikoma priklausomai nuo to, kokie baudžiamojo įstatymo reikalavimai buvo pažeisti, jei tai padarė su įmone susijęs asmuo. Danijos Aukščiausiasis Teismas šią nuostatą savo praktikoje yra praplėtęs taip, kad juridiniai asmenys negali būti atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės net tuomet, kai valdymo organai ėmėsi aktyvių veiksmų siekdami išvengti nusikalstamų padarinių. Būtent toks modelis yra ypatingai artimas klasikinei *respondeat superior* doktrinai, taikomai JAV⁸⁵. Taigi skirtingose valstybėse galimos klasikinės arba modernios netiesioginės atsakomybės teorijos taikymo variacijos baudžiamuosiuose įstatymuose.

BK 20 straipsnio 3 dalyje teigiama, jog „juridinis asmuo gali atsakyti už nusikalstamas veikas ir tuo atveju, jeigu jas juridinio asmens naudai padarė juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas atstovas dėl šio straipsnio 2 dalyje nurodyto asmens nepakankamos priežiūros arba kontrolės“. Iš šios įstatymo formuluotės galime išskirti tris baudžiamosios atsakomybės sąlygas: pirma, nusikalstama veika turi būti padaryta juridinio asmens darbuotojo ar jo įgalioto atstovo; antra, ji turi būti padaryta juridinio

81 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 98.

82 LIGEIKAITĖ, Inga. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos. Jurisprudencija, 2003, t. 45(37), p. 54.

83 Criminal Code of the Republic of Slovenia (2008).

<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [žiūrėta 2016-01-24].

84 Criminal Code of the French Republic (2005).

<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [žiūrėta 2016-01-24].

85 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 104-105.

asmens naudai; trečia, turi būti nustatyta nepakankama juridinio asmens valdymo organų taikoma priežiūra ar kontrolė. Juridinio asmens darbuotoju laikomas asmuo, su juridiniu asmeniu susijęs darbo, tarnybos ar kitokiais sutartiniais teisiniais santykiais⁸⁶. Šią sąvoką plačiau reikia aiškinti remiantis darbo santykius reglamentuojančiais teisės aktais, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos darbo kodeksu⁸⁷ (toliau - DK). Šiame teisės akte yra nurodyta, jog darbuotoju laikomas fizinis asmuo, turintis darbinį teisnumą ir veiksnumą bei dirbantis pagal darbo sutartį už atlyginimą (DK 15 straipsnis). Taigi darbuotoju BK prasme bus laikomas asmuo, kuris yra siejamas su juridiniu asmeniu darbo teisiniais santykiais ir bus susitaręs dėl būtinųjų darbo sutarties sąlygų, numatytų DK 95 straipsnio 1 dalyje. Juridinio asmens įgaliotu atstovu laikomas asmuo, susijęs su juo atstovavimo teisiniais santykiais, kuomet toks asmuo turi įgaliojimus atstovauti juridiniam asmeniui tam tikroje srityje⁸⁸. Pažymėtina, jog ši atstovavimo samprata yra siejama tik su sutartiniu (savanorišku) atstovavimu, kadangi esant atstovavimui pagal įstatymą turi būti taikoma jau analizuota BK 20 straipsnio 2 dalis⁸⁹. Taigi juridinio asmens įgalioto atstovo veikla yra reglamentuota CK nuostatomis, apibrėžiančiomis sutartinį atstovavimą. Pavyzdžiui, CK 2.137 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad „įgaliojimu laikomas rašytinis dokumentas, asmens (įgaliotojo) duodamas kitam asmeniui (įgaliotiniui) atstovauti įgaliotojui nustatant ir palaikant santykius su trečiaisiais asmenimis“. Taip pat galimas atstovavimas prokūros pagrindu, kadangi „prokūra yra įgaliojimas, kuriuo juridinis asmuo (verslininkas) suteikia teisę savo darbuotojui ar kitam asmeniui atstovaujamojo vardu ir dėl jo interesų atlikti visus teisinius veiksmus, susijusius su juridinio asmens (verslininko) verslu“. Pažymėtina, jog juridinio asmens darbuotojas ar jo įgaliotas atstovas darydamas nusikalstamą veiką turi veikti juridinio asmens naudai. Skirtumas nuo BK 20 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų sąlygų yra tas, kad šiuo atveju išnyksta „intereso gavimas“. Turtinės naudos gavimas turi būti suprantamas kaip didesnio pelno, pajamų, pinigų, turto gavimas ar turtinių teisių įgijimas. Teisės doktrinoje teigiama, kad veika turėtų būti laikoma padaryta siekiant naudos juridiniam asmeniui tais atvejais, kai darbuotojo ar įgalioto atstovo motyvas bei tikslas daryti nusikalstamą veiką yra susijęs su įmonės veiklos

86 LIGEIKAITĖ, Inga. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos. Jurisprudencija, 2003, t. 45(37), p. 54-55.

87 Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 64-2569. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=494265 [žiūrėta 2016-01-24].

88 LIGEIKAITĖ, Inga. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos. Jurisprudencija, 2003, t. 45(37), p. 55.

89 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 109.

tęstinumu, jos pagerinimu ir t. t.⁹⁰ Trečiaja sąlyga galima įvardinti juridinio asmens valdymo organų prevencijos nesiėmimą, t. y. nepakankamą priežiūrą ir kontrolę. Ji gali pasireikšti tuo, kad darbuotojas ar įgaliotas asmuo nėra supažindintas su juridinio asmens veiklos ar vidaus tvarkos taisyklėmis, privalomaisiais teisės aktais, taip pat tuo, kad yra toleruojama vidinė juridinio asmens organizacinė tvarka. Kadangi BK nėra tiesiogiai įvardintas reikalaujamas kontrolės intensyvumas, manytina, jog baudžiamoji atsakomybė galėtų kilti tik esant akivaizdžiai nepakankamai kontrolei ar priežiūrai⁹¹. Vertinant, ar juridinio asmens valdymo organai buvo pakankamai rūpestingi, reikia tirti juridinio asmens veiklos vidaus dokumentus, verslo praktiką, atsižvelgti į įmonėje nustatytus pavaldumo ryšius, darbuotojų ir atstovų kompetenciją bei funkcijas⁹². Taigi galima teigti, jog Lietuvos baudžiamojoje teisėje yra įtvirtinta šiuolaikiška *respondeat superior* doktrina, kurioje daug dėmesio skiriama juridinio asmens vidinei organizacinei kultūrai, jo valdymo organų vykdomai prevencinei politikai.

Manytina, jog svarbu pabrėžti tam tikrus BK 20 straipsnio 2 ir 3 dalies formuluočių lingvistinius skirtumus. Analizuojamo straipsnio 2 dalyje teigiama, jog „juridinis asmuo atsako“, o 3 dalyje, kuri remiasi netiesioginės atsakomybės doktrina, naudojama formulotė „juridinis asmuo gali atsakyti“. Šį skirtumą yra nagrinėjęs ir LR KT, kuris savo 2009 metų birželio 9 dienos nutarime yra pasakęs, jog „*baudžiamoji atsakomybė pagal BK 20 straipsnio 2, 3 dalis juridiniam asmeniui gali kilti tuomet, kai jo naudai ar interesais nusikalstamą veiką padaro fizinis asmuo, kuris eina vadovaujančias pareigas tame juridiniame asmenyje ir turi teisę arba atstovauti juridiniam asmeniui, arba priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba kontroliuoti juridinio asmens veiklą, arba kai juridinio asmens naudai nusikalstamą veiką padaro ne vadovaujančias pareigas einantis asmuo, o darbuotojas ar įgaliotas atstovas, tačiau su sąlyga, kad ta veika padaryta dėl vadovaujančias pareigas einančio asmens nepakankamos priežiūros arba kontrolės*“⁹³. Taigi dar kartą pabrėžiamas aspektas, jog už darbuotojo ar įgalioto asmens padarytą nusikalstamą veiką juridinis atsako ne visais atvejais, o tik tuomet, kai

90 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 110-111.

91 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 125.

92 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 114.

93 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 metų birželio 8 dienos nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 6 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 6 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 69-2798.

yra stokojama kontrolės ir priežiūros.

Apibendrinant galima teigti, jog visiškai pritartina kasacinių teismų praktikai, kurioje teigiama, kad baudžiamosiose bylose, kuriose yra sprendžiami su juridinių asmenų baudžiamąja atsakomybe susiję klausimai, įrodinėjimo dalykas paprastai išsiplečia. Be įprastų kiekvienoje byloje įrodinėtinų aplinkybių, tokių kaip veikos padarymo vieta, būdas, laikas, kaltinamojo kaltumas ir panašiai, turi būti renkami ir duomenys apie juridinio asmens veiklą⁹⁴. Šis aspektas yra itin svarbus visapusiškam bylos išnagrinėjimui ir teisingo sprendimo priėmimui.

Tačiau tai nėra vieninteliai pagrindai, kuriuos reikia nagrinėti siekiant patraukti juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn, kadangi reikia atsižvelgti ir į tam tikrus subjektyvius aspektus. BK 2 straipsnio 3 dalyje yra įtvirtinta nuostata, jog „asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką ir tik jeigu veikos padarymo metu iš jo galima buvo reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio“. Taigi čia yra įtvirtintas kaltės principas. Visgi juridinio asmens kaltės institutas teisės sukelia daug probleminių klausimų, be to ne tik baudžiamajoje, tačiau ir administracinėje teisėje⁹⁵. Kaip teigia E. Sinkevičius, juridinių asmenų kaltės klausimas negali būti sprendžiamas remiantis psichologinės kaltės samprata, kadangi galima nustatyti juridinio asmens valią, tačiau neįmanoma nustatyti juridinio asmens psichinio santykio su fizinio asmens padaryta nusikalstama veika, dėl ko juridinio asmens kaltė turėtų būti aiškinama objektyviai⁹⁶. Tokiu atveju juridinio asmens kaltė pasireiškų per juridinio asmens elgesio, kurio iš jo tikisi visuomenė, ir tikrojo jo elgesio skirtumą⁹⁷. R. Drakšas šiuo klausimu pabrėžia juridinio ir fizinio asmens ryšį. Jo teigimu, fizinis asmuo nusikalstamą veiką gali padaryti bet kokia kaltės forma, kuri kiekvienu konkrečiu atveju privalo būti nustatyta, tačiau juridinio asmens kaltės forma gali nesutapti su fizinio asmens kalte. Šis autorius netgi padaro išvadą, jog juridinis asmuo gali būti teisinių santykių subjektas, tačiau negali būti nusikalstamos veikos subjektu⁹⁸. Visgi juridinio asmens kaltės klausimu aktualiausia ir aiškiausia yra Lietuvos teismų suformuota

94 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-494/2013.

95 MEŠKYS, Linas. Juridinių asmenų administracinė atsakomybė: kaltės nustatymo problemos ir jų sprendimo būdai. Jurisprudencija, 2006, 4(82), p. 63.

96 SINKEVIČIUS, Edvardas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė pagal 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą ir jos sąlygos. Teisė, 2003, Nr. 48, p. 141.

97 LIGEIKAITĖ, Inga. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos. Jurisprudencija, 2003, t. 45(37), p. 57.

98 DRAKŠAS, Romualdas. Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. Vilnius: Justitia, 2008, p. 240-241.

praktika.

Jau minėtame LR KT nutarime yra suformuluota vienareikšmiška taisyklė – juridinio asmens atsakomybė yra išvestinė iš fizinio asmens atsakomybės, todėl kiekvieną kartą konkrečioje baudžiamojoje byloje būtina nustatyti, ar buvo padaryta atitinkama fizinio asmens veika. Todėl LR KT pažymėjo, kad *„juridinio asmens, kaip teisinių santykių subjekto, specifika (tai, kad juridinio asmens veikla neatsiejama nuo fizinio asmens, per kurį juridinis asmuo veikia, veiklos) suponuoja ir tai, kad šiuo atveju juridinio asmens kaltė dėl nusikaltimo padarymo neatsiejama nuo fizinio asmens, per kurį juridinis asmuo veikia, kaltės, tam tikru aspektu nulemiančios juridinio asmens kaltės dėl jo naudai padarytos nusikalstamos veiklos turinį“*⁹⁹. Be to LR KT padarė išvadą, jog BK nustatytas teisinis reguliavimas nereiškia, kad juridinio asmens kaltumas neturi būti įrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. Todėl, nors juridinio asmens kaltė yra glaudžiai susijusi su fizinio asmens kalte, ji nėra tapati šiai kaltei ir negali būti savaimė perkeliama juridiniam asmeniui. Tai reiškia, kad įrodyta nusikalstamą veiką padariusio fizinio asmens kaltė yra tik prielaida juridinio asmens kaltės nustatymui. Teismas savo sprendimą baudžiamojoje byloje pripažinti juridinį asmenį kaltu privalo pagrįsti išsamiau ir nešališku bylos aplinkybių išnagrinėjimu, teisingu įrodymų vertinimu vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 20 straipsnio nuostatomis¹⁰⁰. Tik tokiu atveju bus užkirstas kelias bet kokioms prielaidoms, jog juridinio asmens atsakomybė galėtų kilti be kaltės.

LAT plenarinės sesijos nutartyje išaiškino BK 20 straipsnio normas taip, kad, nors tai nėra tiesiogiai įtvirtinta šiame BK straipsnyje, svarbi yra ir juridinio asmens kaltė, kadangi *„juridinis asmuo už fizinio asmens padarytą nusikalstamą veiką atsako tik esant juridinio asmens kaltei“*¹⁰¹, o *„sprendžiant, ar juridinis asmuo kaltas BK 20 straipsnio 2 dalies prasme, reikia atsižvelgti į kaltininko – fizinio asmens bei jo padarytos nusikalstamos veikos ryšį su juridiniu asmeniu“*¹⁰², kurį gali lemti, pavyzdžiui, juridinio asmens organizacinė kultūra ar vidaus politika. Plėtodamas šią nuostatą LAT pabrėžė, jog

99 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 metų birželio 8 dienos nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 6 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 6 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 69-2798.

100 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-345/2011.

101 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012.

102 *Ibid.*

„sprendžiant klausimą dėl juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas, turi būti nustatyta ne tik tai, kad šios nusikalstamos veikos buvo padarytos juridinio asmens naudai ar interesais, bet ir fizinio asmens bei jo padarytos nusikalstamos veikos ryšys su juridiniu asmeniu. Pripažinus, kad fizinio asmens nusikalstama veika buvo padaryta siekiant gauti turtinę naudą ar kitais juridinio asmens interesais, kartu reikia nustatyti, ar juridinio asmens savininkas (akcininkai) žinojo apie tokią kaltininko–fizinio asmens daromą ar rengiamą nusikalstamą veiką, ją skatino ar sudarė sąlygas tokios nusikalstamos veikos padarymui, ar, priešingai, toks fizinio asmens nusikalstamas elgesys buvo savarankiškas ir savavališkas, t. y. juridiniam asmeniui nežinomas. Vien tik nusikalstamos veikos padarymas juridinio asmens naudai ar interesais, nesant minėto juridinio asmens ryšio su tokia nusikalstama veika bei ja padariusiu fiziniu asmeniu, negali būti laikomas pakankamu juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn pagrindu”¹⁰³. Taigi teismų praktikoje yra vienareikšmiškai pripažįstama, jog juridinio asmens kaltė yra privaloma jo baudžiamosios atsakomybės sąlyga. Ji yra nustatoma atskleidžiant fizinio ir juridinio asmens tarpusavio ryšį padarytos nusikalstamos veikos atžvilgiu. Taigi galima teigti, jog kiekvienu konkrečiu atveju teismas privalo analizuoti, koks subjektyvus ryšys buvo tarp fizinio ir juridinio asmens, kaip jis pasireiškė, kiek jis truko ir t. t. Nors, pavyzdžiui, kasacinės instancijos teismo praktikoje tam tikrais atvejais teigiama, jog tuomet, kai vienas asmuo yra 100 procentų bendrovės akcijų turėtojas ir vadovas, kuris turi teisę atlikti visus BK 20 straipsnio 2 dalyje numatytus veiksmus, ir yra įrodyta jo kaltė, dėl juridinio asmens kaltės abejonių kilti negali. Taip yra dėl to, kad tokiu atveju fizinio ir juridinio asmens kaltė negali skirtis¹⁰⁴. Tačiau reikia nepamiršti, kad bet koku atveju labai svarbu įvertinti visas bylos aplinkybes ir priimant sprendimą nesiremti vien į fizinio asmens kaltę.

Svarbu pabrėžti, jog įrodinėjant juridinio asmens kaltę ir nustatinėjant ryšį tarp fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos ir juridinio asmens reikia atsižvelgti į juridinio asmens veiklą reglamentuojančius norminius aktus, jo organizacinę struktūrą, veiklos formavimo ir įgyvendinimo taisykles. Didelį dėmesį reikia skirti tam, ar juridinio asmens savininkas arba valdymo organų nariai užtikrino veiksmingą fizinio asmens veiklos kontrolę, o galbūt priešingai – toleravo fizinio asmens vykdomas nusikalstamas

103 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012.

104 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-27/2014.

veikas, be to ar jie buvo suinteresuoti veika ir veikos sukeliamaais padariniais. Jei juridinio asmens savininkai ar valdymo organų nariai nežinojo, neskatino ir nesudarė atitinkamų sąlygų fizinio asmens neteisėtiems veiksmams, tai turėtų būti svarbia aplinkybe sprendžiant juridinio asmens kaltės ir baudžiamosios atsakomybės klausimą. Būtent pagal šiuos požymius ir yra nustatomas nusikalstamą veiką padariusio fizinio asmens ir juridinio asmens tarpusavio ryšys. Jei tokio ryšio nėra, turėtų būti konstatuojama, jog fizinis asmuo veikė savavališkai ir todėl juridinis asmuo neturėtų būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn¹⁰⁵. Tai reiškia, kad nors įstatyme nėra tiesiogiai įvardinta, tačiau iš kasacinio teismo suformuotos praktikos galima teigti, kad vienas iš juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės pagrindų yra juridinio asmens kaltė, kuri yra atskleidžiama per nusikalstamą veiką padariusio fizinio asmens ir juridinio asmens tarpusavio ryšį.

BK 20 straipsnio 5 dalyje yra numatyta išimtis, kokiems juridiniams asmenims negali kilti baudžiamoji atsakomybė. Čia teigiama, jog „pagal šį kodeksą neatsako valstybė, savivaldybė, valstybės ir savivaldybės institucija ir įstaiga bei tarptautinė viešoji organizacija“ (BK 20 straipsnio 5 dalis). Tokia išimtis netaikyti baudžiamosios atsakomybės valstybei ir jos institucijoms yra numatyta ne tik Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose. Pavyzdžiui, Prancūzijoje, Estijoje, Nyderlanduose yra akcentuojama, kad valstybė yra visos visuomenės organizacija, kuri veikia ir turi veikti visuomenės interesais, dėl ko baudžiamosios atsakomybės taikymas tampa netikslingas. Visgi kai kurios valstybės (Anglija, Nyderlandai) po truputį keičia nusistovėjusias pozicijas ir pradeda naikinti tam tikrus imunitetus valstybinėms ir savivaldybių institucijoms¹⁰⁶. Tačiau Lietuvoje kol kas nėra pastebima tokių tendencijų, todėl subjektų, kurie negali būti traukiami juridinių asmenų baudžiamojon atsakomybėn ratas išlieka toks pats. Manytina, jog jis yra ganėtinai platus, kadangi valstybės ir savivaldybių institucijomis ir įstaigomis laikytinos „atstovaujamosios, valstybės vadovo, vykdomosios, teisminės valdžios institucijos, teisėsaugos institucijos ir įstaigos, audita, kontrolę (priežiūrą) atliekančios institucijos ir įstaigos, kitos valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, kurios finansuojamos iš valstybės ar savivaldybių biudžetų bei valstybės pinigų fondų ir kurioms Viešojo administravimo įstatymo nustatyta tvarka yra suteikti viešojo administravimo

105 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012.

106 DRAKŠAS, Romualdas. Ar pagrįstai ribojamas juridinių asmenų, kurie gali būti laikomi baudžiamosios atsakomybės subjektais, ratas? Jurisprudencija, 2011, 18(4), p. 1505-1507.

įgaliojimai¹⁰⁷. Taigi po šia sąvoka patenka Seimas, savivaldybės taryba, Respublikos Prezidentas, Vyriausybė, įvairios ministerijos, LR KT, LAT, kiti teismai, prokuratūra, Valstybės saugumo departamentas, Specialiųjų tyrimų tarnyba, Valstybės kontrolė, Seimo kontrolierius, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija ir kitos įstaigos bei institucijos¹⁰⁸. Šių subjektų baudžiamoji atsakomybė nėra galima ir dėl jų atliekamų funkcijų, statuso, ir dėl bausmių sistemos ypatumų, kadangi veiklos apribojimo ir likvidavimo bausmių skirti neįmanoma, o baudos skyrimas būtų nelogiškas¹⁰⁹. Pabrėžtinai įdomus aspektas, jog pirminiame BK variante savivaldybės nebuvo įtrauktos prie šių subjektų ir jos šiame sąrašė atsirado tik priėmus 2004 m. liepos 5 dienos BK pakeitimus¹¹⁰. Visgi R. Drakšas yra išreiškęs nuomonę, kad tokios juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės išimtys turėtų būti koreguojamos nustatant galimybes patraukti baudžiamojon atsakomybėn savivaldybes, jų institucijas bei įstaigas¹¹¹, tačiau įstatymų leidėjas iki šiol nesiėmė tokių iniciatyvų ir labai abejotina, ar greičiausiai metu ims. Į šios išimties veikimo zoną patenka ir tarptautinės viešosios organizacijos. Jomis laikytinos tarpvalstybinės ir tarpvyriausybines tarptautinės organizacijos, tokios kaip NATO, Jungtinių Tautų organizacija, Europos taryba ir kitos. Šiai grupei priskiriamos ir tokios organizacijos, kurių veiklos steigimo dokumentuose yra įtvirtintos privilegijos ir imunitetai nuo valstybės jurisdikcijos. Viena tokių organizacijų yra Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus Komitetas¹¹². Pažymėtina, jog baudžiamosios atsakomybės taikymas tokiems tarptautinės teisės subjektams pažeistų tiek tarptautinių teisės aktų reglamentavimą, tiek Lietuvos valstybės įsipareigojimus pagal tarptautines sutartis¹¹³. Taigi galima daryti išvadą, jog Lietuvos baudžiamajame įstatyme yra numatytos ganėtinai plačios išimtys, kuomet juridiniai asmenys negali būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn.

107 Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 66-2130.

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=494471 [žiūrėta 2016-01-25].

108 ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 274.

109 DRAKŠAS, Romualdas. Ar pagrįstai ribojamas juridinių asmenų, kurie gali būti laikomi baudžiamosios atsakomybės subjektais, ratas? *Jurisprudencija*, 2011, 18(4), p. 1513-1514.

110 Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?a=237323&b=> [žiūrėta 2016-01-25].

111 DRAKŠAS, Romualdas. Ar pagrįstai ribojamas juridinių asmenų, kurie gali būti laikomi baudžiamosios atsakomybės subjektais, ratas? *Jurisprudencija*, 2011, 18(4), p. 1515.

112 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 126.

113 DRAKŠAS, Romualdas. Ar pagrįstai ribojamas juridinių asmenų, kurie gali būti laikomi baudžiamosios atsakomybės subjektais, ratas? *Jurisprudencija*, 2011, 18(4), p. 1504.

Teismų praktikoje randama atvejų, kuomet kyla ginčai dėl pertvarkomų juridinių asmenų negalimumo traukti baudžiamojon atsakomybėn. Šiuo aspektu LAT yra vienareikšmiškai pareiškęs, jog BK 20 straipsnio 5 dalyje įtvirtintas sąrašas juridinių asmenų, kurie neatsako pagal BK, yra baigtinis. Remiantis tokiu įstatymo reguliavimu yra išskiriami tam tikri viešieji juridiniai asmenys, kurie negali būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn ir nėra padaryta jokių išimčių dėl juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės negalimumo pertvarkius neribotos civilinės atsakomybės įmonę į ribotos civilinės atsakomybės asmenį¹¹⁴. Pertvarkymas – juridinio asmens teisinės formos pakeitimas, kai naujos teisinės formos juridinis asmuo perima visas pertvarkytojo juridinio asmens teises ir pareigas (CK 2.104 straipsnio 1 dalis). Toks pertvarkymas yra tik juridinio asmens teisinės formos pakeitimas, o ne pabaiga¹¹⁵, kadangi juridinis asmuo, remiantis CK 2.95 straipsniu, pasibaigti gali tik reorganizavimo arba likvidavimo būdu. Todėl „juridinio asmens pertvarkymas nėra pagrindas atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pertvarkytoją, kaip juridinį asmenį“¹¹⁶. Taigi šis klausimas teismų praktikoje yra išspręstas aiškiai ir galima teigti, jog pertvarkius juridinį asmenį baudžiamosios atsakomybės nebus išvengta.

Sprendžiant baudžiamąsias bylas susidurta ir su kitu panašaus pobūdžio klausimu - ar baudžiamojon atsakomybėn gali būti patrauktas reorganizuotas juridinis asmuo. Kaip jau minėta, CK 2.95 straipsnyje yra nustatyta, jog „juridinis asmuo pasibaigia likvidavimo arba reorganizavimo būdu“. Tai reiškia, kad šitaip juridinis asmuo baigia egzistuoti. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso¹¹⁷ (toliau – BPK) 3 straipsnio 1 dalies 7 punkte yra nustatyta, jog baudžiamasis procesas negali būti pradėdamas, o jei yra pradėtas – turi būti nutraukiamas, mirus kaltinamajam asmeniui. Taigi šioje teisės normoje yra reglamentuojama tik fizinio asmens mirtis, tačiau ne juridinio asmens pasibaigimas, todėl galima teigti, jog baudžiamasis įstatymas nereglamentuoja baudžiamosios atsakomybės taikymo juridiniam asmeniui šiam pasibaigus po reorganizavimo ar likvidavimo. Konkrečioje baudžiamojoje byloje susidūrę su tokiu

114 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-581/2010.

115 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-355/2010 ir 2010 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-581/2010.

116 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-355/2010

117 Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341 http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=494687 [žiūrėta 2016-02-13].

įstatymo netobulumu teismai taikė įstatymo analogiją ir nutraukė baudžiamąją bylą juridiniam asmeniui¹¹⁸, tačiau toks teismo sprendimas buvo vertintas kritiškai. CK 2.97 straipsnio 1 dalyje reglamentuota, jog juridiniai asmenys gali būti reorganizuojami jungimo ir skaidymo būdu. Todėl reorganizavus juridinį asmenį vieni juridiniai asmenys pasibaigia, tačiau jų veiklą tęsia po reorganizavimo likę ar naujai sukurti juridiniai asmenys, kadangi jiems pereina visos reorganizuojamų asmenų teisės ir pareigos. Todėl kyla klausimas, ar galima tokią juridinio asmens pabaigą tapatinti su fizinio asmens mirtimi, kadangi juridinis asmuo, nors ir pakeičia savo statusą, rekvizitus ir t. t., tačiau jis tęsia savo veiklą, vykdo pasibaigusio asmens teises ir pareigas. Nagrinėdamas šį klausimą jau minėtoje byloje apeliacinės instancijos teismas nusprendė, jog toks reorganizuotas juridinis asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, tačiau savo poziciją argumentavo kaltinamo juridinio asmens specifika, t. y. kaltinamąja šioje byloje buvo reorganizuota politinė partija – specifinį statusą turintis viešasis asmuo, kuriam neturėtų būti taikomos tam tikros baudžiamosios teisės normos¹¹⁹. Kartu teismas pabrėžė, jog ši precedentinė taisyklė nėra taikoma kitiems juridiniams asmenims, neturintiems specifinio statuso, todėl klausimas, kaip reikėtų užpildyti šią įstatymo spragą, lieka atviras. Manytina, jog reorganizuoti ir likviduoti juridiniai asmenys neturėtų būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn. Tokia pozicija grindžiama tuo, kad civiline prasme fizinio asmens pabaiga yra jo mirtis, o juridinio asmens – likvidavimas ir reorganizavimas. Mirus fiziniam asmeniui jo patraukti baudžiamojon atsakomybėn negalima, kadangi baudžiamoji atsakomybė yra asmeninė. Pasitelkus sisteminį teisės aiškinimą tokią taisyklę galima pritaikyti ir juridiniam asmeniui, kadangi kitas juridinis asmuo neturi būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už ne jo padarytas nusikalstamas veikas. Argumentai, jog reorganizuotas juridinis asmuo perima pasibaigusio juridinio asmens teises ir pareigas, turėtų būti vertinami kaip civilinės teisės reguliavimo dalykas, kadangi tam tikros fizinio asmens teisės ir pareigos, net ir šiam mirus, taip pat gali būti pereiti tretiesiems asmenims paveldėjimo ar kitu būdu. Visa tai patenka į civilinės, tačiau ne į baudžiamosios teisės sritį. Dėl to darytina išvada, jog BPK 3 straipsnio 1 dalis turi būti papildyta dar vienu punktu, kuriame būtų teigiama, jog baudžiamasis procesas negali būti pradėdamas, o pradėtas turi būti nutrauktas „likviduotam ar reorganizuotam juridiniam

118 Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2013 m. liepos 12 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-5-495/2013.

119 Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. vasario 1 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1A-293-177/2016.

asmeniui, išskyrus tuos atvejus, kai byla reikalinga kitų asmenų bylai atnaujinti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių“.

Po minėtoje byloje priimtų nuosprendžių Lietuvos Respublikos Seimui buvo pateikti Lietuvos Respublikos Prezidentės inicijuoti BPK normų pakeitimai¹²⁰. Šiame įstatymo projekte siūloma laikinųjų procesinių prievartos priemonių, taikomų juridiniams asmenims, sąrašą praplėsti į jį įtraukiant laikiną apribojimą reorganizuoti ir (ar) likviduoti juridinį asmenį. BPK 389 straipsnio 7 dalyje būtų numatyta, jog toks apribojimas būtų skiriamas tuo atveju, jei trauktino baudžiamojon atsakomybėn juridinio asmens reorganizavimas ir (ar) likvidavimas sukliudytą netrukdomą baudžiamosios bylos procesą ir nuosprendžio baudžiamajoje byloje įvykdymą. Kaip numatyta įstatymo projekte, toks apribojimas turi būti terminuotas. Aiškinamajame šio įstatymo projekto rašte pažymima, jog tokiais įstatymo pakeitimais siekiama užkirsti kelią praktikoje galintiems atsirasti atvejams, kai atliekant tam tikrus veiksmus arba jų neatliekant, kai tam yra būtinybė, arba tikslingai pasinaudojant reorganizavimo ar likvidavimo procedūromis, baudžiamojon atsakomybėn trauktinas juridinis asmuo gali išvengti baudžiamosios atsakomybės arba nuosprendžio įvykdymui gali atsirasti rimtų kliūčių. Visgi, numatytų apribojimų skyrimas yra teismo teisė, o ne pareiga, kadangi gali būti atvejų, kai apriboti teisę likviduoti juridinį asmenį būtų netikslinga ir procesine prasme brangu, kadangi viena iš galimų skirti bausmių juridiniam asmeniui yra juridinio asmens likvidavimas. Kaip minima aiškinamajame rašte, panašaus pobūdžio normos yra įtvirtintos ir Rumunijos bei Slovėnijos baudžiamajo proceso įstatymuose¹²¹. Tokie inicijuoti baudžiamajo proceso įstatymo pakeitimai yra vertintini teigiamai ir, manytina, jog jie turėtų būti priimti. Jie užkirstų kelią juridinio asmens savininkų ir valdymo organų narių piktnaudžiavimui siekiant išvengti baudžiamosios atsakomybės. Visgi, kaip jau minėta anksčiau, tai turėtų būti ne vieninteliai BPK pakeitimai šiuo klausimu, kadangi vien papildžius laikinąsias procesines prievartos priemones, skiriamas juridiniams asmenims, šis klausimas nebus galutinai išspręstas ir baudžiamajo proceso įstatymas nebus pakankamai sistemingas.

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, jog juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės pagrindai geriausiai yra atskleidžiami kasacinio teismo praktikoje.

120 Lietuvos Respublikos baudžiamajo proceso kodekso 389 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas ir jo priedai. 2016-02-04, Nr. XIIP-4010. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1116619&p_tr2=2 [žiūrėta 2016-03-02].

121 Lietuvos Respublikos baudžiamajo proceso kodekso 389 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas ir jo priedai. 2016-02-04, Nr. XIIP-4010. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1116619&p_tr2=2 [žiūrėta 2016-03-02].

Pabrėžtina, jog norint baudžiamojon atsakomybėn patraukti juridinį asmenį reikia nustatyti šių pagrindų visumą. Labai svarbu teisingai atskleisti ir juridinio asmens kaltę, kadangi baudžiamoji atsakomybė be kaltės yra negalima. Būtent juridinio asmens kaltė yra atskleidžiama per fizinio asmens, padariusio nusikalstamą veiką (jo padarytos nusikalstamos veikos) ryšį su juridiniu asmeniu (jo savininko ar valdymo organo narių veiksmus ir požiūrį). Nenustačius šio ryšio negalima baudžiamojon atsakomybėn traukti juridinį asmenį. Be to pabrėžtina, kad yra būtini baudžiamojo proceso įstatymo pakeitimai siekiant aiškumo, kada juridiniai asmenys nebegali būti laikomi subjektais, kurie galėtų būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

3. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė

3.1. Juridiniams asmenims taikomų bausmių sistema, rūšys ir sistemos ypatumai

Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė reglamentuota ne tik BK 20 straipsnyje, tačiau ir kituose BK straipsniuose. Pavyzdžiui, BK 43 straipsnyje, kuriame yra numatyta atskira juridiniams asmenims taikomų bausmių sistema. Kadangi juridinis asmuo yra laikytinas teisine fikcija, teisiniu dariniu, įstatymų leidėjas priėmė logišką sprendimą sukurti kitokią bausmių sistemą, nei ta, kuri taikoma fiziniams asmenims ir yra numatyta BK 42 straipsnyje. BK 43 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „juridiniam asmeniui už padarytą nusikalstamą veiką gali būti skiriamos šios bausmės:

- 1) bauda;
- 2) juridinio asmens veiklos apribojimas;
- 3) juridinio asmens likvidavimas“.

Šios bausmės yra išvardintos nuo švelniausios iki griežčiausios, kadangi taip parodoma įstatymų leidėjo pozicija, jog teismas rinkdamas ir skirdamas kaltininkui bausmę ar baudžiamąjį poveikio priemonę privalo ieškoti racionaliausios, ekonomiškiausios ir veiksmingiausios bausmės ar kitos poveikio priemonės¹²². Ši bausmių sistema yra išsami ir privaloma teismams, t. y. teismas skirdamas bausmę juridiniam asmeniui negali paskirti kitokios bausmės, nei numatytosios BK 43 straipsnio 1 dalyje. Pažymėtina, jog, priešingai nei fiziniams asmenims, kuriems skirdamas bausmę teismas privalo atsižvelgti į BK Specialiosios dalies normos sankcijoje numatytą bausmę ir tik išimtiniais atvejais gali nuo jos nukrypti, juridiniams asmenims skiriamos bausmės BK Specialiosios dalies straipsnių, kurių pagrindu kvalifikuojama nusikalstama veika, sankcijose nėra nurodomos. Taip teismui paliekama diskrecijos teisė nuspręsti, kokią konkrečiai bausmę (vieną iš trijų, išvardintų nagrinėjamame BK straipsnyje) skirti juridiniam asmeniui už padarytą nusikalstamą veiką¹²³. Tokio nevienodo fiziniams ir juridiniams asmenims teisinio reguliavimo atitikimas LR Konstitucijai buvo nagrinėtas ir LR KT, tačiau buvo nuspręsta, jog jis nepažeidžia konstitucinio teisinės valstybės

¹²²ŠVEDAS, Gintaras, PRAPIESTIS, Jonas. Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą dešimtmetis: raida ir perspektyvos. Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamąjį proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai. Vilnius Registrų centras, 2011, p. 14.

¹²³ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 271.

principo, nors BK 43 straipsnyje ir trūksta kriterijų, kuriais remiantis turėtų būti parenkama bausmė juridiniams asmenims¹²⁴. Pabrėžtina, kad skirdamas bausmę teismas taip pat privalo laikytis BK numatytų bendrųjų bausmės skyrimo pagrindų, kurie yra įtvirtinti BK 54 straipsnyje, bei pagrindinių baudžiamosios teisės principų, tokių kaip teisėtumas, teisingumas, bausmės individualizavimas, bausmių ekonomija ir panašiai. Be kita ko renkant bausmę juridiniam asmeniui turi būti atsižvelgta ir į BK 41 straipsnyje apibrėžtą bausmės esmę, tikslus ir paskirtį¹²⁵. Visgi sutiktina su teisės doktrinoje¹²⁶ sutinkama nuomone, jog BK turėtų būti papildytas teisės normomis, reglamentuojančiomis bausmių ir baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo juridiniams asmenims ypatumus, kadangi dabartinis teisinis reguliavimas yra neišsamus.

BK 43 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta taisyklė, jog juridiniam asmeniui už vieną nusikalstamą veiką gali būti skiriama tik viena bausmė. Tais atvejais, kai juridinis asmuo yra nubaudžiamas už dvi ar daugiau nusikalstamų veikų, teismas, atsižvelgdamas į juridiniams asmenims nustatytų bausmių rūšių turinį, gali skirti tik dvi suderintas bausmes – baudą ir juridinio asmens veiklos apribojimą arba baudą ir juridinio asmens likvidavimą¹²⁷. Toks teismo pasirinkimo ribotumas atsiranda dėl to, kad Lietuvos baudžiamajame įstatyme įtvirtinta juridiniams asmenims skiriamų bausmių sistema yra labai siaura.

Bausmių, skiriamų juridiniams asmenims, sistemos siaurumas geriausiai gali būti atskleidžiamas lyginant Lietuvos ir užsienio šalių teisėkūrą šiuo aspektu. Pažymėtina, jog yra valstybių, kuriose, kaip ir Lietuvoje, yra apsiribojama trimis analogiškais bausmėmis – viena tokių yra Vengrija¹²⁸. Tačiau daugumoje kitų valstybių bausmių sąrašas yra gerokai ilgesnis. Pavyzdžiui, Slovakijos baudžiamuosiuose įstatymuose

124 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 metų birželio 8 dienos nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 6 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 6 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

125 ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 272.

126 ŠVEDAS, Gintaras, PRAPIESTIS, Jonas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso dešimtmetis: raida ir perspektyvos. Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai. Vilnius Registrų centras, 2011, p. 26-27.

127 ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 273.

128 Fülöp, Sandor. Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law. Hungary, 2003, p. 42. http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_voll.pdf [žiūrėta 2016-02-14].

juridiniams asmenims yra numatytos keturios bausmių rūšys - bauda, pastovus ar laikinas juridinio asmens ar jo dalies likvidavimas, turto (nuosavybės) konfiskavimas, daikto konfiskavimas¹²⁹. Estijoje juridiniams asmenims gali būti skiriama piniginė bausmė padarius nusikaltimą, bauda padarius baudžiamąjį nusizengimą, juridinio asmens likvidavimas, juridinio asmens teisės dirbti su valstybės paslaptimis ir slapta užsienio valstybių informacija atėmimas, teisės laikyti gyvūną atėmimas¹³⁰. Olandijos Baudžiamajame kodekse ir specialiuosiuose įstatymuose įtvirtintos šešios bausmių rūšys – bauda, kompensacija (arba kitaip vadinama restitucija), teisės gauti įvairias mokestines ir kitokias nuolaidas atėmimas, veiklos licencijos atėmimas, atskirų juridinio asmens padalinių uždarymas, veiklos nutraukimas¹³¹. Jungtinių Amerikos Valstijų baudžiamųjų įstatymų pagrindu juridiniams asmenims gali būti paskirta bauda, nusikaltimo padarymo įrankių ir priemonių konfiskavimas, juridinio asmens probacija, viešieji darbai, kompensacija ar restitucija, įvairūs teismo apribojimai, baudų kompensacijos, sprendimo paskelbimas žiniasklaidos priemonėse¹³². Čekijoje už nusikalstamų veikų padarymą juridiniams asmenims gali būti taikomos aštuonios bausmių rūšys – juridinio asmens likvidavimas, turto (nuosavybės) konfiskavimas, bauda, daikto konfiskavimas, veiklos uždraudimas, draudimas dalyvauti viešuose pasiūlymuose, uždraudimas arba apribojimas priimti viešas subsidijas, teismo sprendimo paskelbimas visuomenės informavimo priemonėse¹³³. Prancūzijos baudžiamieji įstatymai juridiniams asmenims numato baudą (ji gali būti net penkis kartus didesnė už skiriamą fiziniams asmenims), juridinio asmens likvidavimą, veiklos apribojimą ar draudimą vykdyti vieną/ kelias profesines arba socialines veiklas, probaciją, vieno ar kelių juridinio asmens padalinių uždarymą, teisės dalyvauti viešuosiuose sandoriuose atėmimą, draudimą verstis vertybinių popierių emisija, nusikalstamos veikos padarymo priemonių ir įrankių konfiskavimą, teismo nuosprendžio paskelbimą visuomenės informavimo priemonėse¹³⁴. Akivaizdu, jog

129 ZAJICKOVA, Zuzana. Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law. Slovakia, 2003, p. 87. http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_voll.pdf [žiūrėta 2016-02-14].

130 Criminal Code of the Republic of Estonia (2008).

<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [žiūrėta 2016-02-14].

131 ŠULIJA, Vytautas, ŠULIJA Gintautas. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje. Jurisprudencija, 2003, t. 41(33), p. 99.

132 *Ibid.*

133 ADAMOVA, Eva, KRUIKOVA, Eva. Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law. Czech Republic, 2003, p. 34.

http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_voll.pdf [žiūrėta 2016-02-14].

134 ŠULIJA, Vytautas, ŠULIJA Gintautas. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje. Jurisprudencija, 2003, t. 41(33), p. 99.

bausmių, taikomų juridiniams asmenims, sistema Lietuvos baudžiamojoje teisėje savo išsamumu nusileidžia kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose nustatytoms bausmių sistemoms. Todėl pritartina G. Švedo¹³⁵ nuomonei, jog atsižvelgus į teigiamą kitų valstybių praktiką bausmių sąrašas BK turėtų būti išplėstas, kadangi taip būtų efektyviau įgyvendinami bausmės tikslai. Visgi prieš pradėdant svarstyti sistemos plėtojimo galimybes, svarbu išanalizuoti esamas bausmių rūšis.

Lietuvos baudžiamojoje teisėje juridiniams asmenims gali būti taikomos trys bausmių rūšys – bauda, veiklos apribojimas arba likvidavimas. Bauda – tai pinigine bausmė, kurios esmę sudaro nuteistojo pareiga sumokėti teismo paskirtą tam tikro dydžio pinigų sumą į valstybės biudžetą¹³⁶. BK 47 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta, jog „bauda skaičiuojama minimalaus gyvenimo lygio (MGL) dydžiais“. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. rugsėjo 3 d. nutarimu Nr. 897¹³⁷ buvo patvirtintas bazinis bausmių ir nuobaudų dydis (BBND) – 37,66 euro. Pažymėtina, jog lingvistinės BK ir Vyriausybės nutarimo formuluotės nesutampa: BK yra įtvirtinti MGL, o Vyriausybės nutarime – BBND. MGL sąvoka iš daugumos Lietuvos teisės aktų buvo pašalinta 2009 metais ir pakeista kitomis formuluotėmis. Tačiau iki šiol nebuvo padaryti jokie baudžiamojo įstatymo pakeitimai, o BK vartojama MGL dydis praktikoje tiesiog sulyginamas su BBND. Manytina, jog tokia praktika yra ydinga, o dabar galiojantis baudžiamasis įstatymas yra nenuoseklus ir nesisteminis. Todėl teigtina, kad turėtų būti padaryti atitinkami BK pakeitimai, kuriais BK normose vartojama minimalaus gyvenimo lygio sąvoka būtų pakeista bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio sąvoka.

BK nustatyta, kad minimali bauda yra vieno MGL dydžio, o juridiniam asmeniui maksimali bauda gali siekti 50 000 MGL (BK 47 straipsnio 2 ir 4 dalys). Pavertus šiuos skaičius pinigine išraiška galima teigti, jog juridiniam asmeniui galimos skirti baudos dydis svyruoja nuo 37,66 euro iki 1 883 000 eurų. Toks maksimalus baudos dydis įsigaliojo nuo 2007 m. liepos 21 dienos, kai buvo priimti baudžiamojo įstatymo pakeitimai¹³⁸, kuriais iki tol galiojusi maksimali 10 000 MGL suma buvo padidinta penkis

135 ŠVEDAS, Gintaras. Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvoje. Vilnius, VĮ Teisinės informacijos centras, 2006, p. 152.

136 ŠULIJA, Gintautas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 284.

137 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. rugsėjo 3 d. nutarimas Nr. 897 “Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. spalio 14 d. nutarimo Nr. 1301 “Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“ pakeitimo“. TAR, 2014-09-11, Nr. 12127. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/93da035038fc11e48fcad59d61177654> [žiūrėta 2016-02-14].

138 Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198(1), 198(2), 199, 202, 213, 214, 215, 225,

kartus. Teisės doktrinoje šitoks įstatymų leidėjo žingsnis buvo įvertintas itin teigiamai, kadangi ilgą laiką buvo teigiama, jog 10 000 MGL dydžio viršutinės baudos „lubos“ vertinant nacionalinės ir pasaulinės ekonomikos augimą yra per žemos tinkamam bausmės tikslų įgyvendinimui¹³⁹. Visgi vertinant dabartines rinkos tendencijas ir susiklosčiusią ekonominę situaciją gali kilti klausimas, ar net ir padidintas maksimalus baudos dydis, galimas skirti juridiniam asmeniui, užtikrina visų bausmių tikslų, tarp jų ir teisingumo principo, įgyvendinimą.

Tam tikrose valstybėse, pavyzdžiui, Danijoje ir Kanadoje, nėra nustatytos baudos minimumo ir maksimumo ribos. Taip teismui yra suteikiama plati nuožiūros teisė kiekvienu konkrečiu atveju vertinti juridinio asmens padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį ir pobūdį bei atsižvelgiant į tai nuspręsti, kokio dydžio bauda turėtų būti skiriama¹⁴⁰. Visgi manytina, jog toks teisinis reguliavimas labiau tinka stiprias juridinių asmenų baudžiamosios teisės tradicijas turinčioms valstybėms, o Lietuvoje baudos dydžio ribų nenustatymas galėtų sukelti vadinamąją įbauginimo spąstų arba bausmės perviršio (angl. *overspill*) problemą, kuomet baudžiamojon atsakomybėn patrauktas juridinis asmuo neturėtų pakankamai finansinių lėšų sumokėti jam paskirtą baudą arba taptų nemokus dėl pernelyg didelės jam paskirtos baudos. D. Soloveičiko teigimu, tai galėtų sukelti tokias pasekmes kaip įmonės akcijų rinkos vertės sumažėjimas, masiniai darbuotojų atleidimai ar jų atlyginimų mažinimas, įmonės parduodamų prekių ar teikiamų paslaugų kainos kilimas¹⁴¹. Todėl teigtina, kad minimalaus ir maksimalaus baudos dydžio nustatymas baudžiamajame įstatyme vertintinas kaip teigiamas ir pažangus aspektas. Nors reikia pažymėti ir tai, kad 50 000 MGL dydžio bauda neturėtų didelės įtakos įmonėms, kurių pelnas viršija kelis šimtus milijonų ar milijardų eurų.

Aptarus šiuos aspektus reikia pažymėti, kad bauda yra dažniausiai juridiniams asmenims skiriama bausmė Lietuvos teismų praktikoje. Taip yra, visų pirma, dėl to, kad baudos bausmė yra švelniausia iš galimų skirti bausmių rūšių, o praktika rodo, kad juridiniai asmenys dažniausiai yra teisiami pirmą kartą, todėl skirti griežtesnę bausmę būtų neproporcinga. Be to teismams yra patogiu skirti baudą, kadangi paskirdami

227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256(1), 257(1) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3309. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?a=301997&b=> [žiūrėta 2016-02-14].

139 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 180.

140 *Ibid.*, p. 177.

141 *Ibid.*, p. 178-179.

mažesnės ar didesnės sumos baudą jie gali tinkamai individualizuoti bausmę. Tačiau kartu dažnam baudos bausmės skyrimui didelę įtaką daro ir tai, kad BK yra įtvirtinta siaura bausmių sistema, todėl teismai neturėdami didelės pasirinkimo galimybės dažniausiai ir naudojami baudos bausmės institutu.

Pažymėtina, jog paprastoji bauda (tokia, kokia yra įtvirtinta Lietuvos baudžiamojoje teisėje), nėra vienintelė baudos bausmės išraiška. Kaip teigia J. Pradel, kitose pasaulio valstybėse yra dar du baudos nustatymo metodai. Tai baudos dienos ir proporcinė bauda. Švedijoje, Danijoje ir Suomijoje yra taikomas baudos dienų institutas, kuomet bauda yra skaičiuojama ne nustatytais piniginiiais vienetais, o dienomis, per kurias nuteistas asmuo gautas pajamas privalo sumokėti į valstybės biudžetą. Proporcinė bauda, kuri randama Dominikos, Ekvadoro ir Meksikos Jungtinių Valstijų baudžiamuosiuose įstatymuose, pasireiškia tuo, kad ji yra proporcinga nusikalstama veika padarytai žalai ar iš jos gautai naudai¹⁴². Manytina, jog tokie baudos nustatymo metodai gali būti taikomi valstybių baudžiamojoje teisėje, tačiau paprastosios baudos efektyvumas ir populiarumas įrodo šio metodo pranašumą.

Kita juridiniams asmenims skiriamų bausmių rūšis yra juridinio asmens veiklos apribojimas. Jis yra apibrėžtas BK 52 straipsnio 1 dalyje, kur teigiama, kad „teismas, skirdamas juridinio asmens veiklos apribojimo bausmę, uždraudžia juridiniam asmeniui verstis tam tikra veikla ar įpareigoja uždaryti tam tikrą juridinio asmens padalinį“. Taigi šią bausmę sudaro dvi alternatyvos – draudimas ir įpareigojimas. Draudimas verstis tam tikra veikla – tai terminuotas uždraudimas juridiniam asmeniui užsiimti tam tikros rūšies veikla, kuria jis faktiškai užsiima¹⁴³. Kaip nurodyta BK 52 straipsnio 2 dalyje, skiriamo draudimo terminas gali būti nuo vienerių iki penkerių metų. Šis terminas taip pat taikomas ir tais atvejais, kai juridiniam asmeniui yra skiriamas įpareigojimas uždaryti tam tikrą juridinio asmens padalinį, kadangi juo terminuotai nutraukiama juridinio asmens filialo, atstovybės ar kito padalinio veikla¹⁴⁴. Remiantis CK 2.53 straipsnio 1 dalimi „juridinio asmens filialas yra struktūrinis juridinio asmens padalinys, turintis savo buveinę ir atliekantis visas arba dalį juridinio asmens funkcijų“. Juridinio asmens atstovybe laikytinas juridinio asmens padalinys, kuris turi savo buveinę ir turi teisę atstovauti juridinio asmens interesams ir juos ginti, sudaryti sandorius bei atlikti kitus

142 PRADEL, Jean. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius, Eugrimas, 2001, p. 525-526.

143 ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 300

144 *Ibid.*

veiksmus juridinio asmens vardu, vykdyti eksporto ir importo operacijas su įstatyme įvardintais juridiniais asmenimis (CK 2.56 straipsnio 1 ir 2 dalys). Kitu juridinio asmens padaliniu laikytini skyrius, departamentas, tarnyba ir kiti, kurie atlieka bent dalį juridinio asmens funkcijų. Tačiau pažymėtina, kad ši bausmė negali būti skirta juridinio asmens vidinę veiklą užtikrinantiems ar su ja susijusiems padaliniais, tokiems kaip buhalterija ar administracija, kadangi tai prilygtų juridinio asmens likvidavimui¹⁴⁵. Taigi Lietuvos baudžiamajame įstatyme įtvirtinta juridinio asmens veiklos apribojimo bausmė suteikia teismui teisę pasirinkti vieną iš dviejų alternatyvų.

Pažymėtina, jog užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose juridinio asmens veiklos apribojimo bausmė reglamentavimas skiriasi. Pavyzdžiui, Olandijos baudžiamajame kodekse juridinio asmens veiklos apribojimas apibrėžiamas abstrakčiai, teigiant, jog nusikalstamą veiką padariusiam juridiniam asmeniui gali būti draudžiama užsiimti tam tikra veikla. Italijoje teismas juridiniam asmeniui nuo trijų mėnesių iki dviejų metų laikotarpiui gali panaikinti išduotas licencijas, uždrausti sudaryti konkrečias sutartis ar reklamuoti kompanijos prekes ir paslaugas. Prancūzijos BK yra įtvirtintos tokios juridinio asmens veiklos apribojimo rūšys kaip neterminuotas ar ne ilgesnis kaip penkerių metų visų ar kelių juridinio asmens struktūrinių padalinių likvidavimas, neterminuotas ar ne ilgesnis kaip penkerių metų draudimas sudaryti sutartis su valstybės institucija, įstaiga ar organizacija, neterminuotas ar ne ilgesnis kaip penkerių metų draudimas būti viešosios vertybinių popierių apyvartos sandorių šalimi bei draudimas vykdyti vertybinių popierių emisiją. Toks analizuojamos bausmės modelis laikytinas labai novatorišku, suteikiančiu galimybę lanksčiai taikyti šią bausmę ir tinkamai ją individualizuoti¹⁴⁶. Manytina, jog Lietuvos įstatymų leidėjas galėtų atsižvelgti būtent į šios valstybės teisėkūros rezultatus ir atitinkamais aspektais papildyti lakonišką juridinio asmens veiklos apribojimo bausmę nacionaliniame BK.

Trečiąja BK įtvirtinta bausmė yra juridinio asmens likvidavimas. Kaip teigia D. Soloveičikas, ši bausmė yra radikaliausia valstybės prievartos priemonė, kuri gali būti skiriama įmonei už jos nusikalstamą veiką. Likvidavimo esmę sudaro valstybės įpareigojimas likviduoti juridinį asmenį teisės aktų nustatyta tvarka¹⁴⁷. T. y. juridinis

145 ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 300

146 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 184-185.

147 *Ibid.*, p. 186.

asmuo per teismo nustatytą terminą privalo nutraukti visą ūkinę, komercinę, finansinę ar profesinę veiklą bei uždaryti visus juridinio asmens padalinius. Teismas terminą nustato atsižvelgdamas į nuteistojo vykdomos veiklos rūšį, juridinio asmens dydį, darbuotojų skaičių ir panašiai¹⁴⁸. Ir nors baudžiamajame įstatyme imperatyviai reikalaujama nustatyti šį terminą, teismų praktikoje tai padaroma ne visuomet. Pavyzdžiui, vienoje iš savo nutarčių LAT pažymėjo, jog tais atvejais, kai nuteistam juridiniam asmeniui jau yra iškelta bankroto byla pagal Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymą, prasmės nustatyti konkretų terminą dėl veiklos nutraukimo nėra, todėl toks terminas ir nenustatomas¹⁴⁹.

Pažymėtina, jog analizuojama bausmė sunkių padarinių sukelia ne tik juridinio asmens savininkui, bet ir tretiesiems asmenims. Pavyzdžiui, iš darbo atleidžiamiesiems darbuotojams, juridinio asmens kreditoriams, skolininkams, partneriams ir t. t. Dėl to doktrinoje išreiškiama nuomonė, kad ši bausmė juridiniam asmeniui turėtų būti skiriama tik išimtiniais atvejais, kai juridinis asmuo sistemingai daro nusikalstamas veikas ar veikia kaip priedanga nusikalstamoms veikoms daryti¹⁵⁰. Išimtinį šios bausmės taikymą praktikoje įrodo tai, kad LAT yra nagrinėjęs vos vieną kasacinį skundą, kuriame juridiniam asmeniui dar pirmos instancijos teisme buvo paskirta likvidavimo bausmė, kuri taip ir nebuvo pakeista kitų instancijų teismuose. Būtent pačios griežčiausios bausmės paskyrimą teismai motyvavo ne padarytos nusikalstamos veikos pavojingumu, o negalėjimu paskirti kitos rūšies bausmę, kadangi nors baudžiamojoje byloje nebuvo nustatyta juridinio asmens atsakomybę lengvinančių ar sunkinančių aplinkybių, tačiau bylos nagrinėjimo metu juridinis asmuo nevykdė jokios realios veiklos ir dėl to kitos rūšies bausmės skyrimas šiam asmeniui nebūtų buvęs efektyvus - finansinių lėšų sumokėti baudai jis neturėjo, o juridinio asmens veiklos apribojimo skyrimas likviduojamai bendrovei būtų nelogiškas¹⁵¹. Iš to galima daryti išvadą, jog Lietuvos teismai tinkamai individualizuoja juridiniams asmenims skiriamas bausmes, tačiau yra ribojami siauros bausmių sistemos.

Reikia pažymėti, jog juridinio asmens likvidavimo bausmė yra įtvirtinta visų

148 ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 301.

149 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-489/2010.

150 ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 301.

151 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-489/2010.

valstybių, kurios yra įtvirtinusios juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę, baudžiamuosiuose įstatymuose. Tam tikrose valstybėse, pavyzdžiui, Prancūzijoje, yra numatyta, kad juridinis asmuo gali būti priverstinai likviduojamas tik tais atvejais, kai pakanka įrodymų, jog jis yra tikslingai įsteigtas nusikalstamos veikoms daryti¹⁵². Tai ar labiau pabrėžia šios bausmės kaip *ultima ratio* (liet. paskutinė priemonė) priemonės pobūdį. Be to užsienio valstybių baudžiamojoje teisėje yra išskiriamos dvi likvidavimo rūšys – tiesioginis ir netiesioginis. Esant tiesioginiam likvidavimui teismui baudžiamajame įstatyme yra suteikiama teisė savo sprendimu taikyti likvidavimo bausmę, t. y. vykdant atitinkamas procedūras panaikinti juridinį asmenį. Netiesioginio likvidavimo (kuris yra išskiriamas JAV federalinėse bausmių skyrimo gairėse) atveju teismui suteikiama diskrecijos teisė paskirti tokio dydžio baudą, dėl kurios juridinis asmuo automatiškai taptų nemokus ir bankrutuotų¹⁵³. Taigi nors juridinio asmens likvidavimo bausmė galai pasireikšti keliomis formomis, tačiau prieš skiriant ją labai svarbu įvertinti visus aspektus, pradedant padarytos nusikalstamos veikos pavojingumu ir baigiant pasekmėmis, kurias sukeltų konkrečiam juridiniam asmeniui paskirtas likvidavimas.

Kaip jau buvo minėta, Lietuvos BK numato tris juridiniams asmenims skiriamų bausmių rūšis. Tačiau BK 43 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta taisyklė, jog „teismas, paskyręs bausmę juridiniam asmeniui, gali nutarti paskelbti šį nuosprendį per visuomenės informavimo priemones“. Visuomenės informavimo priemonėmis, remiantis Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 67 dalimi, yra „laikraštis, žurnalas, biuletenis ar kitas leidinys, knyga, televizijos, radijo programa, kino ar kita garso ir vaizdo studijų produkcija, informacinės visuomenės informavimo priemonė ir kita priemonė, kuria viešai skleidžiama informacija. Pagal šį įstatymą visuomenės informavimo priemonei nepriskiriamas oficialus, techninis ir tarnybinis dokumentas, vertybiniai popieriai“¹⁵⁴. Taigi įsiteisėjęs teismo nuosprendis gali būti paskelbiamas vienoje iš išvardintų visuomenės informavimo priemonių. Šitoks nuosprendžio paskelbimas gali turėti didelės įtakos juridiniam asmeniui, kadangi tai gali sugadinti juridinio asmens dalykinę reputaciją, kuri yra viena iš juridinio asmens neturtinių teisių, ginamų įstatymų nustatyta tvarka. Dėl to doktrinoje teigiama, kad toks paskelbimas turi

152 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 187.

153 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 186-187.

154 Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 82-3254. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/UxgrIdRrcD> [žiūrėta 2016-02-16].

būti taikomas tik tuomet, kai yra siekiama prevencinių tikslų, t. y. kai juridinio asmens veiklos pobūdis ar rezultatai yra reikšmingi visuomenei arba yra reali tikimybė, jog nuteistas juridinis asmuo nusikals pakartotinai¹⁵⁵. Tai parodo, kad teismo sprendimas paskelbti įsiteisėjusį nuosprendį visuomenės informavimo priemonėse turi būti itin gerai apsvarstytas ir įvertintas, kadangi tai gali turėti didelės reikšmės tolimesniam juridinio asmens egzistavimui.

Pabrėžtina, jog viešas paskelbimas apie juridinio asmens padarytą nusikalstamą veiką yra nagrinėjamas prie atskirų bausmių rūšių, kadangi Lietuvos BK šio instituto įtvirtinimas sukelia tam tikrų problemų. D. Soloveičiko teigimu, analizuojant BK 43 straipsnio 2 dalies nuostatas yra neaišku, kuo laikyti viešą paskelbimą – bausme, baudžiamojo poveikio priemone ar kita adekvačia priemone. Tai, jog šis institutas nėra įtvirtintas BK 43 straipsnio 1 dalyje, parodo, kad viešas paskelbimas nėra laikytinas bausme *per se*. Visgi šios priemonės reglamentavimas BK 43 straipsnyje, kuris skirtas bausmių sistemai, suponuoja, kad tai tam tikra prasme yra bausmė. Tačiau lingvistinis formuluotės „teismas, paskyręs bausmę juridiniam asmeniui“ aiškinimas parodo, jog viešas paskelbimas tėra baudžiamoji priemonė, kuri gali būti skiriama kartu su bausme¹⁵⁶. Iš to galima daryti išvadą, jog remiantis dabartiniu BK tekstu viešą paskelbimą apie juridinio asmens padarytą nusikalstamą veiką turėtume priskirti ne prie bausmių, o prie baudžiamųjų priemonių. Toks teisinis reguliavimas atrodo ydingas, kadangi užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose šis institutas priskiriamas bausmių sistemai. Taip yra Jungtinėse Amerikos Valstijose, Anglijoje, Kanadoje, Italijoje, Prancūzijoje, Olandijoje, Vokietijoje ir t. t. Nėgana to ši bausmės rūšis yra įtvirtinta ir 1988 metų Europos Tarybos rekomendacijos Nr. R (88) 18 “Dėl juridinių asmenų atsakomybės už padarytas nusikalstamas veikas vykdant savo veiklą“ 7 straipsnyje¹⁵⁷. Todėl manytina, jog Lietuvos BK 43 straipsnis turėtų būti keičiamas viešą paskelbimą apie padarytą nusikalstamą veiką įtraukiant į 43 straipsnio 1 dalį ir priskiriant jį bausmių sistemai. Taip būtų pagerinta baudžiamojo įstatymo juridinė technika, panaikintas teisinis neaiškumas ir praplėsta siaura juridiniams asmenims taikomų bausmių sistema.

Baudžiamoji atsakomybė yra *ultima ratio* priemonė, kuri juridiniam asmeniui

155 ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 272.

156 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 191.

157 *Ibid.*, p. 190.

sukelia neigiamų pasekmių. Prie tokių pasekmių priskiriami įvairiuose teisės aktuose numatyti draudimai, kurie įsigalioja tuomet, kai įsiteisėja nuosprendis, kuriame juridinis asmuo yra pripažintas kaltu padaręs nusikalstamą veiką. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 33 straipsnio 1 dalies 1 punkte, kuriame išvardintos sąlygos, draudžiančios ir ribojančios tiekėjų dalyvavimą viešuosiuose pirkimuose, teigiama, jog paraiškos yra atmetamos, jei „<...> dėl tiekėjo (juridinio asmens) per pastaruosius 5 metus buvo priimtas ir įsiteisėjęs apkaltinamasis teismo nuosprendis už dalyvavimą nusikalstamame susivienijime, jo organizavimą ar vadovavimą jam, už kyšininkavimą, tarpininko kyšininkavimą, papirkimą, sukčiavimą, kredito, paskolos ar tikslinės paramos panaudojimą ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką, kreditinį sukčiavimą, mokesčių nesumokėjimą, neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimą, deklaracijos, ataskaitos ar kito dokumento nepateikimą, nusikalstamu būdu gauto turto įgijimą ar realizavimą, nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimą, arba dėl kitų valstybių tiekėjų yra priimtas ir įsiteisėjęs apkaltinamasis teismo nuosprendis už 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo 45 straipsnio 1 dalyje išvardytuose Europos Sąjungos teisės aktuose apibrėžtus nusikaltimus“¹⁵⁸. Taigi, jei juridinis asmuo yra per paskutinius 5 metus teistas už išvardintas nusikalstamas veikas, jis automatiškai praranda teisę dalyvauti viešųjų pirkimų konkursuose. Todėl kyla klausimas, ar tai nėra papildoma bausmė juridiniam asmeniui. Manytina, jog toks draudimas, kylantis iš kito, o ne baudžiamojo įstatymo, galėtų būti inkorporuotas į BK esančią bausmių, skiriamų juridiniams asmenims, sistemą. Jis galėtų papildyti juridinio asmens veiklos apribojimo bausmę arba būti nauja ir atskira bausmė. Taip būtų išvengiama bet kokių diskusijų dėl dvigubo baudimo, be to būtų išplėsta bausmių sistema. Kaip jau minėta anksčiau šiame darbe, tokios rūšies bausmės yra numatytos Čekijos ir Prancūzijos baudžiamuosiuose įstatymuose, todėl manytina, jog Lietuvos įstatymų leidėjas, siekdamas sukurti vieningą bausmių sistemą ir sistemingą baudžiamąjį įstatymą, turėtų padaryti atitinkamus teisės aktų pakeitimus ir draudimą dalyvauti viešuosiuose pirkimuose įtraukti į BK.

158 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 4-102. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C54AFFAA7622/eJMdGqxbgP> [žiūrėta 2016-02-17].

3.2. Bausmių skyrimas

Bausmės skyrimas – tai procesas, kuomet teismas parenka bausmės rūšį ir jos dydį asmeniui, kuris yra pripažintas kaltu konkrečios nusikalstamos veikos padarymu. G. Švedo nuomone, bausmės skyrimo procesui priskirtinas ir lygtinis nuteisimas, atleidimas nuo bausmės, pataisymo ir saugumo priemonių skyrimas, o analizuojant BK ši sąvoka turėtų apimti ir atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės bei bausmės - tiek taikant baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemones, tiek jų netaikant, taip pat bausmės vykdymo atidėjimą¹⁵⁹. Bausmės skyrimas yra išimtinė teismo kompetencija, todėl pagrindiniu teismo uždaviniu šiuo atveju yra siekis remiantis įstatymu visapusiškai bei objektyviai ištirti visą baudžiamosios bylos medžiagą ir priimti teisėtą, teisingą ir pagrįstą nuosprendį. Todėl BK 54 straipsnyje ir yra įtvirtinti bendrieji bausmių skyrimo pagrindai, kurie yra viena iš svarbiausių teisėto, pagrįsto ir teisingo nubaudimo garantijų. Tokių pagrindų buvimas pabrėžia nuostatą, jog bausmė turi būti individualizuota ir paskirta remiantis baudžiamojo įstatymo reikalavimais¹⁶⁰. Todėl kiekvienu konkrečiu atveju labai svarbu, kad teismas tinkamai remtųsi bausmių skyrimo pagrindais.

Deividas Soloveičikas, analizuodamas BK 54 straipsnio nuostatas jų taikymo juridiniams asmenims aspektu, yra pastebėjęs du šios normos trūkumus. Visų pirma, lingvistinė BK 54 straipsnio analizė parodo, jog šioje normoje nėra aiškiai įtvirtinta taisyklė, jog tokie bausmių skyrimo pagrindai yra taikomi ir juridiniams asmenims. Todėl, D. Soloveičiko teigimu, BK 54 straipsnio 1 dalies norma turėtų būti papildyta nurodant, jog teismas skiria bausmę fiziniam ar juridiniam asmeniui remdamasis BK specialiosios ir bendrosios dalies nuostatomis¹⁶¹. Visgi manytina, jog net toks asmenų rūšių tiesioginis nenurodytas baudžiamojo įstatymo tekste nėra didelė problema, kadangi tai automatiškai suponuoja taisyklę, jog, jei nenurodyta kitaip, taisyklės turi būti taikomos ir fiziniams, ir juridiniams asmenims. Antra, D. Soloveičiko nuomone, BK 54 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti kriterijai, pagal kuriuos teismas skiria bausmę, yra nepakankami nuosekliam ir išsamiam juridiniam asmeniui skiriamos bausmės individualizavimui. Taip yra todėl, kad šie kriterijai yra labiau siejami su fiziniu, o ne juridiniu asmeniu. Be to nėra papildomų kriterijų, kurie būtų išimtinai taikomi tik juridiniams asmenims¹⁶². Remiantis BK 54

159 ŠVEDAS, Gintaras. Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje. Vilnius, VĮ Teisinės informacijos centras, 2006, p. 169.

160 DRAKŠAS, Romualdas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 302.

161 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 203-204.

162 *Ibid.*, p. 204-205.

straipsnio 2 dalimi, teismas skirdamas bausmę atsižvelgia į padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį, motyvus ir tikslus, kaltės formą ir rūšį, nusikalstamos veikos stadiją, kaltininko asmenybę, asmens kaip bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką formą ir rūšį, atsakomybę lengvinančias bei sunkinančias aplinkybes (BK 54 straipsnio 2 dalies 1-7 punktai). Manytina, jog į daugelį iš šių aspektų teismas gali atsižvelgti ir skirdamas bausmę juridiniam asmeniui, pavyzdžiui, veikos pavojingumo laipsnį, kaltę, motyvus ir tikslus, nusikalstamos veikos stadiją, atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes. Visgi kyla abejonių dėl BK 54 straipsnio 2 dalies 5 punkto – kaltininko asmenybės vertinimo. Šis kriterijus yra labiau susijęs su fiziniu nei juridiniu asmeniu. Tačiau, kaip teigia D. Soloveičikas, kadangi baudžiamajame įstatyme nėra tiesiogiai juridinio asmens charakteristikai įvertinti skirtų kriterijų, ši norma galėtų būti aiškinama plačiau, t. y. remiantis ja galėtų būti vertinama juridinio asmens organizacinė kultūra ar veiklos politika¹⁶³. Tai galėtų būti vienas iš sprendimo variantų, nors logiškiau ir sistemingiau būtų atlikti atitinkamus baudžiamojo įstatymo pakeitimus, kurie BK 54 straipsnio 2 dalį papildytų 8 punktu, kuriame būtų teigiama, jog teismas skirdamas bausmę atsižvelgia į „juridinio asmens organizacinę kultūrą ir veiklos politiką“. Šitokiu būdu bausmių skyrimo bendrųjų pagrindų sistemoje būtų įtvirtintas bent vienas kriterijus, skirtas išimtinai juridiniams asmenims. Dėl BK 54 straipsnio 2 dalies 6 punkto, kurio pagrindu vertinama asmens kaip bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką forma ir rūšis, čia pasisakyta nebus, kadangi bendrininkavimo instituto taikymas/netaikymas juridiniams asmenims bus aptartas vėlesniame šio darbo skyriuje. Taigi galima teigti, jog beveik visi baudžiamajame įstatyme numatyti kriterijai, į kuriuos atsižvelgia teismas skirdamas bausmę, gali būti pritaikomi ir juridiniams asmenims, nors vis dėlto pasigendama atskirų, tik juridiniams asmenims tinkamų kriterijų.

Reikia pažymėti ir tai, jog BK 54 straipsnio 3 dalis, kurioje teigiama, kad „jeigu straipsnio sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui, teismas, vadovaudamasis bausmės paskirtimi, gali motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę“, nėra taikoma juridiniams asmenims. Taip yra dėl to, kad juridiniams asmenims galimos skirti bausmės nėra nurodomos BK specialiosios dalies normų sankcijose, o kokią bausmę parinkti konkrečiam juridiniam asmeniui priklauso nuo teismo diskrecijos. Taigi pastaroji norma nėra susijusi su bausmių skyrimu juridiniams asmenims.

163 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 205.

Baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, jog teigiamų pavyzdžių šiuo klausimu galima rasti JAV ir Australijos baudžiamuosiuose įstatymuose, kuriuose yra įtvirtintos imperatyvios nuostatos, kad skirdami bausmę juridiniam asmeniui teismai privalo atsižvelgti į kaltinamojo juridinio asmens organizacinę kultūrą. Visgi yra valstybių, tokių kaip Prancūzija, Danija ir Olandija, kuriose, kaip ir Lietuvoje, nėra specialiai juridiniams asmenims išskirtų bausmių skyrimo kriterijų, kuriais privalėtų vadovautis teismai¹⁶⁴. Tai parodo, kad kontinentinės teisės sistemos valstybėse dar nėra galutinai išvystyta bausmių skyrimo juridiniams asmenims sistema.

Vertinant Lietuvos teismų praktiką reikia pažymėti, jog teismai skirdami bausmes juridiniams asmenims pabrėžia skiriamos bausmės proporcingumą ir atsižvelgia į daugelį kriterijų. Pavyzdžiui, yra atsižvelgiama į tai, kad „veika padaryta UAB „V.“ akcininko ir direktoriaus V.R. veiksmais, priskiriama apysunkių nusikaltimų kategorijai, <...> bendrovė veiklą vykdo ir šiuo metu nėra duomenų, kad būtų daromi kokie nors pažeidimai, kad bendrovė nėra didelė, todėl neproporcingai didelės baudos paskyrimas gali bendrovę sužlugdyti, nukentėtų ir nekalti asmenys, t. y. UAB „V.“ darbuotojai“¹⁶⁵. Baudžiamosiose bylose teismai taip pat vertina tai, ar yra atlyginta valstybei ar nukentėjusiajam padaryta žala, kiek darbuotojų dirba įmonėje, ar įmonė toliau vykdo veiklą, ar yra atsakomybę lengvinančių ir sunkinančių aplinkybių¹⁶⁶. Be to teismai remiasi ir kitomis BK VIII skyriuje numatytomis bausmių skyrimo taisyklėmis.

Taigi galima teigti, jog bausmių skyrimo bendrosios taisyklės ir kriterijai turi būti taikomi ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims. Visgi Lietuvos baudžiamajame įstatyme pasigendama išimtinai juridiniams asmenims pritaikytų kriterijų, nors teismų praktikoje papildomai yra atsižvelgiama į tokius aspektus kaip juridiniame asmenyje dirbančių darbuotojų skaičius, veiklos tęstinumas, nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimas ir t. t.

164 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 207.

165 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. rugsėjo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-387-677/2015.

166 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92/2012 ir 2010 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-511/2010.

3.3. Bausmių sistemos perspektyvos

Kaip jau minėta, dabar galiojančiame Lietuvos BK įtvirtinta juridiniams asmenims skiriamų bausmių sistema yra koreguotina. Manytina, jog į ją turėtų būti įtraukta naujų bausmių, o kai kurios esamos pakoreguotos ir praplėstos. Tokie pokyčiai leistų teismams teisingiau parinkti ir individualizuoti bausmę, juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės institutas taptų nuoseklesnis ir sistemingesnis, o juridinių asmenų baudimo praktika supanašėtų su taikoma užsienio valstybėse.

Daugumos užsienio valstybių baudžiamojoje teisėje populiaru yra teismo priežiūra arba kitaip vadinama probacija. Ši bausmės rūšis yra įtraukta ir Europos Sąjungos Tarybos pagrindų sprendimuose, pavyzdžiui, Europos Sąjungos Tarybos 2000 metų gegužės 29 dienos sprendime dėl apsaugos nuo padirbinėjimo griežtinimo kriminalinėmis bausmėmis ir kitokiomis sankcijomis ryšium su euro įvedimu, todėl nereta Europos Sąjungai priklausanti valstybė yra įtraukusi šią bausmę į savo sistemą. Šios bausmės esmė - juridinio asmens veiklos ir jos organizavimo valstybinė priežiūra, kuri yra vykdoma specialiai paskirto pareigūno, turinčio teisę teikti juridiniam asmeniui papildomus įsipareigojimus priklausomai nuo juridinio asmens veiklos pobūdžio. Tokia bausmė savo turiniu yra panaši į juridinio asmens veiklos apribojimą, tačiau visiškai skiriasi vykdymo procesu. Baudžiamosios teisės doktrinoje akcentuojamas šios bausmės lankstumas bei tai, kad ji paskatina juridinį asmenį įgyvendinti tam tikrus organizacinius pokyčius nusikalstamų veikų darymo prielaidų pašalinimui¹⁶⁷. Todėl juridinio asmens probacija turėtų būti įtraukta į BK 43 straipsnyje esantį bausmių sąrašą.

Manytina, jog platesnis juridinio asmens veiklos apribojimo reglamentavimas taip pat turėtų teigiamos įtakos bausmių sistemai. Atsižvelgiant į užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus ir teisinę praktiką juridinio asmens veiklos apribojimą galima praplėsti įtraukiant draudimą sudaryti konkrečias sutartis, vykdyti vertybinių popierių emisiją, naudoti tam tikrą prekės ženklą, reklamuoti nuteisto juridinio asmens prekes ar paslaugas. Be to pažymėtina, jog tokie ribojimai privalo būti terminuoti¹⁶⁸. Todėl manytina, jog dabar galiojančiame BK esantys terminai galėtų būti keičiami minimalią ribą nustatant pusei metų, o maksimalią ribą paliekant penkis metus. Taip bausmė netaptų neproporcingai griežta, o teismai teisingiau individualizuotų bausmes.

¹⁶⁷ SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 192-194.

¹⁶⁸ *Ibid.*, p. 184-186.

Dar viena į bausmių sistemą įtrauktina bausmė galėtų būti teisės gauti valstybės išmokas arba paramą atėmimas¹⁶⁹. Manytina, jog šios rūšies bausmė turėtų stiprų prevencinį poveikį, ypač valstybės paramą gaunantiems ir atitinkamus projektus vykdančioms juridiniams asmenims, kadangi prarasdami teisę gauti išmokas jie rizikuotų tolimesniu juridinio asmens egzistavimu, nes pakankamai finansinių lėšų neturinčiam juridiniam asmeniui grėstų bankrotas. Todėl teigtina, kad tai efektyvi bausmė, kuri geriausiai atliktų bendrosios ir specialiosios prevencijos funkcijas.

D. Soloveičikas siūlo įtraukti tokią bausmę kaip viešųjų paslaugų teikimas. Jos esmė yra ta, kad juridinis asmuo yra įpareigojamas įgyvendinti tam tikrą visuomenei naudingą projektą. Pažymėtina, jog juridinis asmuo yra įpareigojamas ne paremti ar finansuoti visuomenei naudingą renginį, kurį nurodo teismas, tačiau jis pats turi suorganizuoti ir visiškai įgyvendinti tokį projektą. Ši bausmė yra orientuota į patį juridinį asmenį, jo organizacinę kultūrą ir veiklos politiką, o ne pavienius fizinius asmenis, kadangi visi juridinio asmens darbuotojai privalo prisidėti prie rengiamo projekto. Teisės doktrinoje teigiama, jog ši bausmė turi didelės įtakos juridinio asmens reabilitacijai ir pataisymui, ji yra naudinga visuomenei¹⁷⁰. Visgi abejotina, ar tokia bausmė būtų tinkamai priimta visuomenės ir populiari tarp teismų, kadangi kiltų klausimas, kaip darbo teisės požiūriu vertinti laiką, kurį darbuotojai praleidžia organizuodami projektą, kokios apimties turi būti tas projektas ir kiek finansinių lėšų turėtų jam skirti nuteistas juridinis asmuo. Todėl teigtina, kad šios bausmės įtraukimas į juridiniams asmenims skiriamų bausmių sistemą yra labiau svarstytinas teorijoje, tačiau ganėtinai problematiškai įgyvendinamas praktikoje.

Teigtina, jog bausmių, taikomų juridiniams asmenims, sistemoje atlikus šiame skyriuje išvardintus pakeitimus sistema būtų pakankama tinkamam juridinio asmens nubaudimui, nekiltų bausmės perviršio rizika, o teismams kiltų mažiau problemų, svarstant, kokia bausmė tinkamiausiai įgyvendins BK įtvirtintus bausmės tikslus.

169 ŠVEDAS, Gintaras. Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje. Vilnius, VĮ Teisinės informacijos centras, 2006, p. 152.

170 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 194.

3.4. Juridiniams asmenims taikomos baudžiamojo poveikio priemonės.

Baudžiamojo poveikio priemonės yra reglamentuotos BK 67 straipsnyje. Teisės doktrinoje baudžiamojo poveikio priemonė apibūdinama kaip „teismo skiriama valstybės prievartos priemonė, kuri apriboja pilnamečio asmens, atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės arba bausmės, teises ir laisves bei nustato specialias pareigas ir kuri padeda įgyvendinti bausmės paskirtį“¹⁷¹. Tokia sąvoka suponuoja, kad baudžiamojo poveikio priemonės pirmiausia yra orientuotos į fizinius, o ne juridinius asmenis. Tai įrodo ir tai, jog BK 67 straipsnio 5 dalyje yra nustatyta, jog „juridiniam asmeniui gali būti skiriamas turto konfiskavimas, išplėstinis turto konfiskavimas“, o komentuojamo straipsnio 2 dalyje yra numatyta dešimt baudžiamojo poveikio priemonių, kurios galėtų būti skiriamos fiziniams asmenims. Todėl pritartina D. Soloveičiko nuomonei, jog baudžiamojo poveikio priemonių, kurios taikomos juridiniams asmenims, sistemos koncepcija Lietuvos baudžiamojoje teisėje yra labiau teorinė nei praktinė¹⁷².

Turto konfiskavimas laikytinas viena svarbiausių baudžiamosios politikos priemonių siekiant užkirsti kelią nusikalstamų veikų ekonomikai, finansų sistemai ir nuosavybei plitimui¹⁷³. Būtent tokio pobūdžio nusikalstamos veikos yra dažniausiai padaromos juridinių asmenų tarpe. Todėl šia baudžiamojo poveikio priemone yra siekiama ne tik nubausti juridinį asmenį, tačiau kartu pačią nusikalstamą veiką padaryti nenaudingą bei pašalinti tokios veikos padarinius¹⁷⁴. Turto konfiskavimas reglamentuotas BK 72 straipsnyje. Tai „priverstinis neatlygintinas konfiskuotino bet kokio pavidalo turto, esančio pas kaltininką ar kitus asmenis, paėmimas valstybės nuosavybėn“ (BK 72 straipsnio 1 dalis). Ši baudžiamojo poveikio priemonė juridiniams asmenims taikoma esant BK 72 straipsnio 2-6 dalyje esančiomis sąlygomis, kurios yra orientuotos ir į fizinius, ir į juridinius asmenis¹⁷⁵. LAT praktikoje nagrinėjant turto konfiskavimo skyrimo klausimą yra pabrėžta, jog „BK 72 straipsnis nenumato, kad ši baudžiamojo poveikio priemonė negali būti taikoma tais atvejais, kai byloje nėra civilinio ieškinio, nėra pagrindo BK 72 straipsnio turinį aiškinti ir taip, kad turto konfiskavimas netaikomas taip

171 PAVILONIS, Vladas, ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 375.

172 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 197.

173 KAVOLIŪNAITĖ, Eglė. Turto konfiskavimas: reguliavimo tikslai ir teisinės prielaidos taikyti išplėstinį konfiskavimą Lietuvoje. Teisės problemos, 2008 m., Nr. 1 (59), p. 24.

174 *Ibid.*, p. 26.

175 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 198.

*pat ir tais atvejais, kai darant nusikalstamas veikas išvengtų mokesčių suma sumokama vėliau. Pagal teismų praktiką tam tikrais atvejais, kai darant nusikalstamas veikas gautas turtas gražinamas savininkui (nukentėjusiajam) BPK 94 straipsnio 1 dalies 5 punkte, 108 straipsnyje nustatyta tvarka arba kai tenkinamas pareikštas civilinis ieškinys dėl tokio turto vertę atitinkančios turtinės žalos atlyginimo, turto konfiskavimas netaikomas. Tačiau toks sprendimas paprastai gali būti priimamas nusikalstamų veikų nuosavybei baudžiamosiose bylose, kuriose yra nukentėję fiziniai asmenys ar civiliniais ieškovais pripažintos įmonės, įstaigos, organizacijos dėl prieš jas padarytų nusikalstamų veikų praradę pinigines lėšas, vertybes, kitokį turtą*¹⁷⁶. Išplėstiniu turto konfiskavimu laikytinas „kaltininko turto ar jo dalies, neproporcingos kaltininko teisėtoms pajamoms, paėmimas valstybės nuosavybės, kai yra pagrindas manyti, kad turtas gautas nusikalstamu būdu“ (BK 72³ straipsnio 1 dalis). Šios baudžiamojo poveikio priemonės atsiradimą lėmė Europos Sąjungos teisės aktai, kuriais buvo siekiama sukurti efektyvesnę teisingumo sistemą.

Pažymėtina, jog turto konfiskavimas yra taikomas praktiška visose valstybėse, kuriose numatyta juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė, pavyzdžiui, JAV, Kanadoje, Olandijoje, Danijoje, Prancūzijoje ir t. t.¹⁷⁷ Vienose valstybėse jis taikomas kaip atskira bausmė (pavyzdžiui, Čekijoje), kitose – kaip baudžiamojo poveikio priemonė. Taigi Lietuvos įstatymų leidėjo pozicija taikyti visuotinai pripažintas baudžiamojo poveikio priemones yra sveikintina, tačiau pastebėtina, jog šios baudžiamojo poveikio priemonės yra susijusios tik su turtu.

Teigtina, jog baudžiamojo poveikio priemonių juridiniams asmenims sąrašas galėtų būti išplėstas įtraukiant ir kitokio pobūdžio priemones. Pritartina D. Soloveičiko pozicijai, kad viena tokių priemonių galėtų būti juridinio asmens valdymo organų nušalinimas ir jų narių pakeitimas naujais, kaip tai rekomenduojama 1988 metų Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje R (88) 18 “Dėl juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės nustatymo už nusikalstamas veikas, padarytas vykdant jų veiklą“. Šia priemone būtų sudaromos sąlygos reabilituoti juridinį asmenį, pakeisti jo neigiamą organizacinę kultūrą į pozityvią¹⁷⁸. Be to manytina, jog BK nebūtinai privalo

176 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-494/2013.

177 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 198.

178 *Ibid.*, p. 198-199.

būti pildomas naujomis baudžiamojo poveikio priemonėmis. Svarstyta galimybė, kad juridiniams asmenims be turto konfiskavimo ir išplėstinio turto konfiskavimo būtų taikomos turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas (BK 67 straipsnio 4 dalis) bei įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą (BK 67 straipsnio 6 dalis)¹⁷⁹. Tai taip pat turtinio pobūdžio priemonės, kurios galėtų būti naudingos, siekiant ne tik įgyvendinti prevenciją ar nubausti juridinį asmenį, tačiau kartu žymiai prisidėtų ir prie teisingumo principo įgyvendinimo. Todėl teigtina, jog šiuo metu labai siauras ir tik iš dviejų priemonių susidedantis baudžiamojo poveikio priemonių, skiriamų juridiniams asmenims, sąrašas privalo būti plečiamas į jį įtraukiant dalį jau esamų baudžiamojo poveikio priemonių BK 67 straipsnyje, kurios yra išimtinai taikomos tik fiziniams asmenims, bei į minėtąjį sąrašą įtraukiant naujas specializuotas poveikio priemones juridiniams asmenims.

179 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 199.

4. Juridinių asmenų atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės

Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas yra reglamentuotas BK VI skyriuje, kuriame yra nurodytos šeši atvejai, kuomet galima atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Kyla klausimas, ar šios BK normos yra taikomos ir juridiniams asmenims, kadangi tiesiogiai nėra viename iš šių straipsnių nėra įvardinta, jog atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti ir juridinis asmuo, o visose įstatymo formuluotėse vartojama sąvoka „asmuo“, kuri gali būti aiškinama siaurai arba plačiai. Jei aiškinsime siaurai, tuomet ji apims tik fizinius asmenis, o jei aiškinsime plačiai – ir fizinius, ir juridinius asmenis. D. Soloveičiko nuomone, šio BK VI skyriaus nuostatos, atsižvelgiant į juridinio asmens esmę bei atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės formas ir rūšis, gali būti taikomos ir juridiniams asmenims¹⁸⁰. Tokia nuostata yra patvirtinama ir teismų praktikoje, kur buvo pasakyta, jog juridinis asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės¹⁸¹. Visgi pažymėtina, jog kasacinio teismo praktikoje buvo nagrinėti prašymai atleisti juridinį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės tik pagal BK 36 straipsnį, t. y. kai juridinis asmuo ar nusikalstama veika prarado pavojingumą, o kasacinės praktikos kitais atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindais nėra.

Kaip teigiama LAT išplėstinės teisėjų kolegijos priimtoje nutartyje Nr. 2K-7-84/2012, *„sprendžiant juridinio asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimą, reikia atsižvelgti į jo baudžiamosios atsakomybės ypatumus, kurie yra nulemti juridinio asmens teisinio statuso specifikos. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad juridinio asmens, kaip savarankiško teisinių santykių subjekto, specifiškumą lemia ir tai, kad jis, turėdamas savarankišką struktūrą, teisnumą ir veiksnumą, t. y. būdamas savarankiškas teisinių santykių subjektas, tų santykių dalyvis yra per fizinius asmenis (vadovą, įgaliotą atstovą ir pan.); vadinasi, juridinio asmens veikla neatsiejama nuo atitinkamų fizinių asmenų, per kuriuos jis veikia, veiklos ir be jų veiklos apskritai būtų neįmanoma (Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas). Būtent toks juridinio asmens specifiškumas suponuoja tai, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė yra išvestinė iš fizinio asmens atsakomybės. Pagal BK juridinio asmens atsakomybė atsiranda tik tada, kai nusikalstamą veiką jo naudai ar (ir) interesais*

180 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 199.

181 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-84/2012 ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92/2012.

padaro fizinis asmuo, turintis tam tikrų požymių, kurie jį sieja su juridiniu asmeniu. Taigi, atsižvelgiant į minėtą juridinio asmens specifiką, baudžiamosios atsakomybės juridiniam asmeniui kilimas yra neatsiejamas nuo fizinio asmens, susijusio atitinkamais ryšiais su juridiniu asmeniu, padarytos nusikalstamos veikos nustatymo. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pripažįstama, kad sprendžiant juridinio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn klausimą turi būti atsižvelgta ir į kaltininko – fizinio asmens – bei jo padarytos nusikalstamos veikos ryšį su juridiniu asmeniu. Šiuo atveju svarbu, ar juridinio asmens savininkas (akcininkai) užtikrino veiksmingą fizinio asmens veiklos kontrolę, ar toleravo atitinkamą veiklą ir kita. Taigi, nustatant ryšį tarp fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos ir juridinio asmens, reikia įvertinti, ar fizinio asmens padaryta nusikalstama veika ir jos sukeliama padariniais buvo suinteresuotas juridinio asmens savininkas (akcininkai). Tai, kad juridinio asmens savininkas (akcininkai) nežinojo, neskatino arba nesudarė sąlygų fizinio asmens neteisėtiems veiksams, yra viena iš aplinkybių, pagal kurias sprendžiama apie juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę (kasacinė nutartis Nr. 2K-P-95/2012)“¹⁸². Toks minėtoje nutartyje pateiktas trumpas konstitucinės ir kasacinės jurisprudencijos apibendrinimas įrodo, jog juridinio asmens specifiška ir jo ryšys su fiziniu asmeniu leidžia juridiniam asmeniui taikyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą, todėl reikia aptarti kiekvieną iš baudžiamajame įstatyme numatytų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų ir jų galimumą taikyti juridiniams asmenims.

BK 36 straipsnyje numatytas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar veika praranda pavojingumą. Tai besąlyginė atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, kadangi asmuo atleidžiamas dėl to, kad jis pats ar jo padaryta veika prarado pavojingumą. Pažymėtina, jog atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimas gali būti svarstomas tik tuomet, kai buvo nustatytas pavojingos nusikalstamos veikos padarymo faktas bei ją padaręs asmuo. Aplinkybės, kurios šalina veikos arba asmens pavojingumą, atsiranda jau padarius nusikalstamą veiką – jos pasikeičia tuojau pat po veikos padarymo arba praėjus tam tikram laikui, pavyzdžiui, ikiteisminio tyrimo metu, bet ne vėliau kaip iki bylos nagrinėjimo teisiamajame posėdyje. Taigi šiame BK straipsnyje numatyti du alternatyvūs pagrindai, o atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės pakanka vieno iš jų egzistavimo. Asmuo yra laikomas praradusiu

¹⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-84/2012.

pavojingumą, kai padarius nusikalstamą veiką pasikeičia faktinės aplinkybės ir dėl to asmuo, kuris padarė nusikalstamą veiką, nebekelia pavojaus. Aplinkybių pasikeitimo priežastimi gali būti ir išorinės sąlygos, nepriklausančios nuo kaltininko valios ir sąmonės, ir aktyvūs asmens veiksmai. Tokiu atveju nepavojingu tampa tik asmuo, o jo padaryta nusikalstama veika visą laik išlieka pavojinga. Todėl turi būti vertinama pasikeitusių aplinkybių visuma, o ne pavienės aplinkybės¹⁸³. Pavyzdžiui, vienoje iš LAT nagrinėtų baudžiamųjų bylų juridinis asmuo buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, kadangi tą juridinį asmenį įsigijo nauji savininkai ir jį pertvarkė. Čia teismas nurodė, jog „šiuo atveju reikia įvertinti ir tai, ar nauji juridinio asmens savininkai, įsigydami juridinį asmenį, žinojo ar bent turėjo ir galėjo žinoti apie fizinio asmens padarytas (daromas) juridinio asmens naudai (interesams) nusikalstamas veikas, juridiniam asmeniui gresiančią baudžiamąją atsakomybę, ar įsigiję juridinį asmenį toleravo juridinio asmens interesais padarytas (daromas) nusikalstamas veikas, pripažino šių veikų nusikalstamus rezultatus ir pan., ar priešingai – apie tai nesuvokė ir negalėjo suvokti, nebuvo suinteresuoti tokia nusikalstama veika ir jos rezultatais. Taip pat sprendžiant, ar dėl aplinkybių pasikeitimo juridinis asmuo prarado pavojingumą ir gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, svarbu nustatyti, ar nauji savininkai, įsigiję juridinį asmenį ir perėmę jo valdymą, šio asmens veiklos politiką, organizacinę struktūrą pakeitė taip, kad nebūtų sudarytos prielaidos juridiniam asmeniui veikti nusikalstamai. Vien tai, kad pasikeitus juridinio asmens savininkui (savininkams) šis asmuo nebuvo likviduotas, o tik atitinkamu būdu pertvarkytas, savaime nepaneigia galimybės taikyti jam BK 36 straipsnio“¹⁸⁴. Pažymėtina, jog pasikeitusios aplinkybės, dėl kurių asmuo prarado pavojingumą, turi būti esminės, aiškiai įrodančios, jog asmuo yra nebe pavojingas ir ateityje nedarys naujų nusikalstamų veikų. Dėl to nuteisto juridinio asmens nurodytos tokios aplinkybės, jog jis „sumokėjo mokesčius valstybei, toliau vykdo ūkinę veiklą bei tinkamai vykdo prievoles biudžetui, yra įprastos kiekvienai teisėtą veiklą vykdančiai įmonei, todėl nėra pagrindo taikyti BK 36 straipsnį ir juridinį asmenį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės“¹⁸⁵. Taigi teismas kiekvienu konkrečiu atveju vertindamas, ar juridinis asmuo prarado pavojingumą, turi remtis visomis baudžiamojoje

183 BARANSKAITĖ, Agnė. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 228-230.

184 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-84/2012.

185 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92/2012.

byloje nustatytais juridini asmeni, jo veikla, organizacine struktura ir politika apibudinanciomis aplinkybemis, ivertinti ju visuma ir motyvuotai pasinaudoti arba nepasinaudoti savo teise atleisti juridini asmeni nuo baudziamosios atsakomybes.

Kaip jau mineta, pavojinguma gali prarasti ne tik pats juridinis asmuo, bet ir jo padaryta nusikalstama veika. Taip gali atsitikti del objektyviu veiksmu – atitinkamu politiniu, socialiniu, ekonominiu, organizaciniu ir kitu aplinkybiu pasikeitimo. Šie pasikeitimai gali ivykti visos valstybes, atskiru regionu, vietovi, ar net konkreta uskio subjekto, valstybes institucijos mastu. Taciau pazymetina, jog tais atvejais, kai aplinkybes pasikeicia del kaltininko veiksmu, veika negali buti pripazistama praradusia pavojinguma¹⁸⁶. Taigi siuo atveju galima vienareiksmiskai teigti, jog nekyla klausimu, ar ši norma gali buti taikoma ir juridiniams asmenims, kadangi atleidimas nuo baudziamosios atsakomybes yra sietinas net ne su ja padariusiu asmeniu, o su padaryta nusikalstama veika.

Kitas atleidimo nuo baudziamosios atsakomybes pagrindas yra nusikaltimo mazareiksmiskumas, ivirtintas BK 37 straipsnyje. Jis yra tuomet, kai kaltininko veikoje formaliu poziru yra nusikaltimo sudetis, taciau realiai jos pavojingumas nedidelis. Veika laikoma mazareiksmine, kai ji is esmes nedaro zalos istatymo saugomoms asmens, visuomenes ar valstybes vertybems, be to tais atvejais, kai ji nesudaro galimybės kilti zalai. Taigi galima isskirti objektyvuj ir subjektyvuj veikos mazareiksmiskumo kriterijus: objektyvusis reiskia, kad nusikalstama veika nesukele zalos baudziamajo istatymo saugomoms vertybems arba yra nezymi, o subjektyvusis parodo kaltininko tychos kryptinguma ir tikslus. Todél teismas kiekvienoje konkrečioje byloje, vertindamas padaryto nusikaltimo mazareiksmiskuma, turi atkreipti demesi į zalingu padariniu dydi, kesinimosi dalyka, nusikaltimo padarymo budu, slygas ir aplinkybes, kaltés forma, tychos kryptinguma, motyvus¹⁸⁷. Todél galima daryti isvada, jog ir šis atleidimo nuo baudziamosios atsakomybes pagrindas gali buti taikomas nusikaltimus padariusiems juridiniams asmenims, kadangi teismas gali ivertinti reikiamus aspektus ir nuspresti, ar nusikaltimas gali buti laikytinas mazareiksmisku.

BK 38 straipsnyje yra reglamentuotas atleidimo nuo baudziamosios atsakomybes atvejis, kai kaltininkas ir nukentejusysis susitaiko. BK 38 straipsnio 1 dalyje yra

186 BARANSKAITE, Agne. Lietuvos Respublikos baudziamajo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinés informacijos centras, 2004, p. 230.

187 *Ibid.*, p. 232-234.

numatytos sąlygos tokiam atleidimui: asmuo turi būti padaręs baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą, jis turi prisipažinti padaręs nusikalstamą veiką, savo noru atlyginti ar pašalinti fiziniam ar juridiniam asmeniui padarytą žalą arba susitarti dėl šios žalos atlyginimo ar pašalinimo, susitaikyti su nukentėjusiuoju asmeniu arba juridinio asmens ar valstybės institucijos atstovus ir teismui turi būti pagrindas manyti, jog asmuo nebedarys naujų nusikalstamų veikų. Tik esant visoms šioms sąlygoms, galima svarstyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės galimybę (BK 38 straipsnio 1 dalis). Prisipažinimu laikomas nusikalstamą veiką padariusio asmens prisipažinimas, kuomet asmuo savanoriškai ikiteisminio tyrimo institucijoms ir teismui duoda teisingus parodymus apie esmines padarytos veikos aplinkybes bei pripažįsta savo kaltę. Be to jis turi savanoriškai, o ne įpareigotas teismo sprendimu, bet kokiu būdu atlyginti ar pašalinti moralinę, fizinę ar turtinę žalą, kurią nukentėjusysis patyrė dėl kaltininko padarytos nusikalstamos veikos. Taip pat abu asmenys turi susitaikyti, t. y. nukentėjusysis turi ne tik atleisti nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, tačiau ir iš esmės pašalinti visas savo pirmines pretenzijas bei reikalavimus, pareikštus baudžiamojo proceso tvarka¹⁸⁸. Visus šiuos veiksmus gali atlikti ir juridinis asmuo – aišku, tai bus fiziškai daroma per juridinio asmens vadovą, valdymo organus ar įgaliotą atstovą. Be to, kaip reikalauja baudžiamasis įstatymas, turi būti pagrindas manyti, kad asmuo nedarys naujų nusikalstamų veikų – tai įrodyti gali juridinio asmens organizacinės kultūros pagerinimas, anksčiau vykdytos nusikalstamos politikos pakeitimas, valdymo organų ar juridinio asmens vadovo atleidimas ir pakeitimas nauju asmeniu, juridinio asmens pertvarkymas ir t. t. Todėl nekyla abejonių, jog ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis yra taikytina ir juridiniams asmenims. Tokiai pozicijai yra pritariama ir teisės doktrinoje¹⁸⁹.

Asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ir tais atvejais, jei jis padarė baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų tyčinį nusikaltimą ir: „1) jis pirmą kartą padarė nusikalstamą veiką ir 2) yra ne mažiau kaip dvi šio kodekso 59 straipsnio 1 dalyje numatytos atsakomybę lengvinančios aplinkybės, ir 3) nėra atsakomybę sunkinančių aplinkybių“ (BK 39 straipsnis). Asmuo laikytinas teisiamu pirmą

188 BARANSKAITĖ, Agnė. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 239-241.

189 BARANSKAITĖ, Agnė. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 239. Taip pat BARANSKAITĖ, Agnė. Kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymo institutas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse: lyginamasis aspektas. Jurisprudencija, 2003, t. 45(37), p. 62.

kartą, kai jis:

1. dėl savo padarytos nusikalstamos veikos baudžiamojon atsakomybėn traukiamas pirmą kartą;
2. dėl anksčiau padaryto baudžiamojo nusižengimo jau buvo nuteistas ir atliko bausmę;
3. dėl anksčiau padaryto nusikaltimo jau buvo nuteistas, atliko bausmę, o jo teistumas išnyko ar buvo panaikintas;
4. buvo nuteistas už ankstesnės nusikalstamos veikos padarymą, bet jam buvo pritaikyta amnestija ar suteikta malonė, dėl ko jis buvo atleistas nuo visos ankstesniu nuosprendžiu paskirtos bausmės;
5. jei buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės BK numatytais pagrindais ir per įstatyme numatytą laikotarpį nepadarė naujos nusikalstamos veikos bei įvykdė kitus iš atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindų kylančius reikalavimus¹⁹⁰.

Taigi jei juridinis asmuo yra teisiamas pirmą kartą, yra nustatyta būtent BK 59 straipsnio 1 dalyje numatytą baudžiamąją atsakomybę lengvinančių aplinkybių ir nėra nei vienos BK 60 straipsnyje nustatytos aplinkybės, tuomet juridinis asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės remiantis šiuo pagrindu. Visgi pažymėtina, jog tai yra teismo teisė, o ne pareiga.

BK 39¹ straipsnio pagrindu galima atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, kai yra visos šios sąlygos: a) asmuo yra įtariamasis dėl jo dalyvavimo organizuotai grupei ar nusikalstamam susivienijimui darant nusikalstamas veikas arba jo priklausymo nusikalstam susivienijimui ir pagal baudžiamojo proceso normas jis yra laikomas įtariamuoju ar kaltinamuoju; b) baudžiamojo proceso tvarka yra gautas tokio asmens prisipažinimas dėl pirmosios sąlygos; c) šis asmuo aktyviais veiksmais padėjo atskleisti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narių padarytas nusikalstamas veikas¹⁹¹. Juridiniams asmenims šis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas gali būti taikomas tik tuo atveju, jei teigsime, jog juridiniai asmenys gali padaryti nusikalstamas veikas priklausydami organizuotai grupei ar

190 ŠULIJA, Gintautas, ŠVEDAS, Gintaras. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 310-311.

191 *Ibid.*, p. 250.

nusikalstamam susivienijimui. BK 249 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad už dalyvavimą nusikalstamame susivienijime ir kitas šiame straipsnyje susijusias nusikalstamas veikas atsako ir juridinis asmuo. Todėl pasitelkus sisteminį teisės aiškinimą galima teigti, jog juridinis asmuo gali dalyvauti organizuotai grupei ar nusikalstamam susivienijimui darant nusikalstamas veikas, priklausyti nusikalstamam susivienijimui, ir dėl to, esant kitiems BK 39¹ straipsnyje numatytiems pagrindams, jis gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės.

Paskutinė atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis įtvirtinta BK 40 straipsnyje. Čia teigiama, jog „asmuo, padaręs baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą, teismo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu yra asmens, kuris vertas teismo pasitikėjimo, prašymas perduoti kaltininką jo atsakomybei pagal laidavimą. Laidavimas gali būti paskirtas su užstatu arba be jo“ (BK 40 straipsnio 1 dalis). Be to turi būti nustatytos tokios sąlygos: asmuo nusikalstamą veiką padarė pirmą kartą, jis visiškai pripažino savo kaltę ir nuoširdžiai gailisi, bent iš dalies atlygino ar pašalino nusikalstama veika padarytą žalą arba įsipareigojo ją atlyginti (jei tokia žala buvo padaryta) bei teismas turi pagrindo manyti, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą, laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų (BK 40 straipsnio 2 dalis). Baudžiamasis įstatymas numato, jog laiduotojais gali būti kaltininko tėvai, artimieji giminaičiai ar kiti teismo pasitikėjimo verti asmenys. Taigi svarstant, ar šis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas gali būti taikomas juridiniams asmenims, pastebima, jog subjektų, kurie galėtų būti laiduotojais juridiniam asmeniui, ratas gerokai susiaurėja. Jais gali būti tik kiti teismo pasitikėjimo verti asmenys. Teisės doktrinoje tokie asmenys apibūdinami kaip tokie pilnamečiai asmenys, kurie turi autoritetą nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui ir gal daryti jam teigiamą įtaką. Šiuo atveju teismas privalo atsižvelgti į tokio asmens asmenines savybes, veiklos pobūdį, charakteristiką. Be to doktrinoje teigiama, jog pats juridinis asmuo laiduotoju būti negali, tokią galimybę turi nebent juridiniam asmeniui atstovaujantys fiziniai asmenys¹⁹². Todėl kyla klausimas, ar atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės esant laidavimui gali būti taikomas juridiniams asmenims. Galima įsivaizduoti hipotetinę situaciją, jog norą laiduoti už nusikalstamą asmenį pareikštų vienas iš juridinio asmens valdymo organų narių. Tačiau kyla klausimas, ar jis

192 BARANSKAITĖ, Agnė. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 257-258.

galėtų daryti teigiamą įtaką juridiniam asmeniui. Jei toks valdymo organo narys, pavyzdžiui, turėtų 51% juridinio asmens akcijų ir tai reikštų, jog jo sprendimai visuomet yra lemiami, galbūt būtų galima svarstyti tokią galimybę. Tačiau manytina, kad tokiu atveju turėtų būti taikomi kiti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai ar kiti baudžiamosios teisės institutai. Todėl manytina, kad šis pagrindas, kuomet asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą negali būti taikomas juridiniam asmeniui.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta šiame skyriuje, galima teigti, jog beveik visi atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai gali būti taikomi juridiniams asmenims, kadangi tai suponuoja pati juridinio asmens esmę, jo galimumas traukti baudžiamojon atsakomybėn. Visgi manytina, jog įstatymų leidėjas turėtų lingvistiškai baudžiamajame įstatyme įtvirtinti, kad tokie atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai turi būti taikomi ir juridiniams asmenims. Tai sąlygotų tikslesnį, sistemingesnį ir aiškesnį baudžiamąjį įstatymą.

5. Kiti juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės klausimai.

Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės institutas yra dar pakankamai mažai nagrinėtas baudžiamosios teisės doktrinoje. Todėl jį galima aptarti daugeliu aspektų, lyginant ir analizuojant didžiąją dalį baudžiamosios teisės bendrosios dalies institutų.

Vienas tokių institutų yra baudžiamosios atsakomybės senatis, įtvirtinta BK XII skyriuje. BK 95 straipsnio 1 dalyje yra apibrėžti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis – tai terminas, nustatytas baudžiamajame įstatyme, kuriam suėjus asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Apkaltinamojo nuosprendžio senatis nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, remiantis BK 95 straipsnio 1 dalimi gali būti taikoma, kai yra suėjęs apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo terminas, o asmuo šio termino laikotarpiu nesislėpė nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo ir nepadarė naujos nusikalstamos veikos. Apkaltinamojo nuosprendžio senaties terminas priklauso nuo padarytos nusikalstamos veikos rūšies ir nusikaltimo grupės pagal jo sunkumą, t. y. kuo pavojingesnė padaryta nusikalstama veika ir kuo sunkesnis nusikaltimas, tuo senaties terminas yra ilgesnis¹⁹³. Kasacinio teismo praktikoje yra pabrėžta, kad „*sistemiškai aiškinant baudžiamąjį įstatymą (pavyzdžiui, BK yra XI skyrius, kuris nustato nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumus), nėra jokio teisinio pagrindo išvadai, kad juridiniams asmenims taikomi skirtingi apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai. Todėl BK 95 straipsnyje nustatyti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai taikomi tiek fiziniams asmenims (tarp jų ir nepilnamečiams), tiek ir juridiniams asmenims pagal BK specialiosios dalies straipsnių sankcijoje nurodytus maksimalius laisvės atėmimo bausmių dydžius fiziniams asmenims*“¹⁹⁴. Taigi galima daryti išvadą, jog apkaltinamojo nuosprendžio senaties terminai nesiskiria fiziniams ir juridiniams asmenims, jie yra nustatomi, pagal tai kokio pavojingumo ir sunkumo nusikalstama veika buvo padaryta. Manytina, jog toks teisinis reguliavimas yra teisingas nepaisant to, kad juridiniams asmenims skiriamų bausmių sistema skiriasi nuo bausmių sistemos fiziniams asmenims, kadangi sprendžiant dėl apkaltinamojo nuosprendžio senaties termino nėra svarbi bausmės rūšis ar trukmė, svarbiausia – kokio pavojingumo nusikalstama veika buvo padaryta. O pavojingumo

193 MILINIS, Albertas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 492-493.

194 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-489/2010.

nustatymo kriterijus įstatymų leidėjas bendriausia prasme nustatė atsižvelgdamas į fiziniams asmenims skiriamų sankcijų trukmę, tačiau tai nesudaro juridinių asmenų diskriminacijos ar nelygybės prieš įstatymą.

Kitas nagrinėtinas klausimas yra juridinių asmenų ir bendrininkavimo instituto santykis. Svarstyтина, ar gali juridinis asmuo padaryti nusikalstamą veiką bendrininkaudamas. LAT praktikoje pateikta pozicija, jog „juridinio asmens atsakomybei bendrininkavimo institutas netaikomas (24 straipsnio 1 dalis)”¹⁹⁵. Teismo nutartyje, kurioje suformuluotas toks teiginys, nėra pateikiama jokių argumentų, kurie palaikytų tokią poziciją, apart nuorodos į BK 24 straipsnio 1 dalį. Šioje BK normoje teigiama, jog „*bendrininkavimas yra tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių šio kodekso 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką*“ (BK 24 straipsnio 1 dalis). Baudžiamosios teisės doktrinoje ši įstatymo nuostata aiškinama tuo, kad bendrininkavimui nustatyti būtini mažiausiai du nusikalstamos veikos subjektai. O tokiu subjektu gali būti tik toks bendroje nusikalstamoje veikoje dalyvaujantis fizinis asmuo, kuris yra sulaukęs atitinkamo amžiaus, nuo kurio gali kilti baudžiamoji atsakomybė, bei pakaltinamas arba ribotai pakaltinamas. Todėl darytina išvada, kad bendrininkavimas galimas, kai nusikalstamą veiką daro ne mažiau kaip du fiziniai asmenys, o juridinis asmuo tiesioginiu bendrininkavimo subjektu būti negali. BK 20 straipsnyje yra nurodyta, jog juridinis asmuo baudžiamajame įstatyme numatytais atvejais gali atsakyti už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas, todėl tokiais atvejais pripažinus tokį fizinį asmenį kaltu bendrininkavus darant nusikalstamą veiką, bendrininkavimas gali būti inkriminuotas ir juridiniam asmeniui¹⁹⁶. Taigi vienareikšmiškai teigti, jog juridiniams asmenims bendrininkavimo institutas nėra taikomas jokių atveju, negalima. Reikia atskirti atvejus, kai yra teisiama fizinis asmuo ir juridinis asmuo už tos pačios veikos padarymą toje pačioje byloje, pavyzdžiui, juridinio asmens vadovui ir buhalterei yra inkriminuojamas apgaulingas apskaitos tvarkymas (BK 222 straipsnis), o kartu pagal minėtą straipsnį baudžiamojon atsakomybėn yra traukiamas ir juridinis asmuo, - čia juridinio asmens bendrininkavimo nebus. Tačiau, pavyzdžiui, tokiu atveju, kai yra sukurta organizuota grupė daryti nusikalstamoms veikoms, o juridinio asmens vadovas, siekdamas naudos

195 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 18 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-27/2014.

196 PRAPIESTIS, Jonas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 154-155.

juridiniam asmeniui, juridinio asmens vardu padeda organizuotos grupės nariams vykdyti nusikalstamą veiką, juridinis asmuo turėtų būti laikomas bendrininku. Tai patvirtina ir jau analizuotas aspektas, jog remiantis BK 249 straipsniu juridinis asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už dalyvavimą nusikalstamo susivienijimo veikloje. Ši taisyklė suponuoja išvadą, kad juridinis asmuo, gali būti vienas iš bendrininkavimo formų dalyvių. Taigi darytina išvada, jog tam tikrais atvejais bendrininkavimo institutas gali būti inkriminuotas ir juridiniams asmenims.

Lietuvos baudžiamojoje teisėje taip pat nėra aiškiai reglamentuotas juridinių asmenų baudimas už pakartotinai padarytą nusikalstamą veiką, t. y. nusikaltimų recidyvas. Šis institutas yra įtvirtintas BK 27 straipsnyje, kurio 1 dalyje teigiama, jog „nusikaltimų recidyvas yra tada, kai asmuo, jau teistas už tyčinį nusikaltimą, kurį padarė būdamas pilnametis, ir jeigu teistumas už jį neišnykęs ar nepanaikintas įstatymų nustatyta tvarka, vėl padaro vieną ar daugiau tyčinių nusikaltimų. Toks asmuo yra recidyvistas“. Iš lingvistinės šios sąvokos formuluotės akivaizdu, jog nusikaltimų recidyvas yra orientuotas tik į fizinius asmenis. Kitose analizuojamo BK straipsnio dalyse taip pat nėra daroma jokių nuorodų į juridinius asmenis, todėl pritartina D. Soloveičiko nuomonei, kad BK nenurodo, kaip kokią bausmę teismas turi skirti juridiniam asmeniui, pakartotinai padariusiam nusikalstamą veiką¹⁹⁷. Čia būtina pažymėti, jog užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose ši problema yra išspręsta. Pavyzdžiui, Prancūzijos BK yra įtvirtintos specialios taisyklės baudos bausmės dydžio nustatymui, kai juridinis asmuo padaro nusikalstamą veiką pakartotinai per pastaruosius penkis ar dešimt metų. Tokiu atveju atitinkamas Prancūzijos teismas juridiniam asmeniui gali skirti dvigubai didesnę baudą nei įprasta. JAV pakartotinės nusikalstamos veikos padarymo atvejais baudos dydis juridiniam asmeniui visuomet bus didinamas, o kitos rūšies bausmė bus griežtinama¹⁹⁸. Todėl manytina, jog Lietuvos įstatymų leidėjas turėtų papildyti BK 27 straipsnį taisykle, jog nusikaltimų recidyvas gali būti pripažįstamas ir juridiniams asmenims. Be to kartu turėtų būti papildytos ir atitinkamos bausmių skyrimo taisyklės reglamentuojančios BK normos, kuriose būtų nustatytos aiškios taisyklės, kokias bausmes juridiniams asmenims teismai turėtų skirti, kai juridinis asmuo padaro pakartotinę nusikalstamą veiką.

Analizuojant nusikaltimų recidyvo institutą kyla klausimas ir dėl BK XIII skyriaus

197 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 209.

198 *Ibid.*

nuostatų, kuriose reglamentuotas teistumas, taikymo juridiniams asmenims. Teistumas – tai už nusikaltimo padarymą nuteisto asmens, kuriam yra įsiteisėjęs teismo priimtas apkaltinamasis nuosprendis, teisinės padėties ypatybė, būdinga tam tikrą baudžiamajame įstatyme numatytą laikotarpį, kuris priklauso nuo padaryto nusikaltimo sunkumo. Teistumas asmeniui sukelia tik įstatymuose numatytas specialias baudžiamąsias teises bei bendrąsias teises pasekmes, kurių neapima teismo nuosprendis¹⁹⁹. Tiesiogiai BK 97 straipsnyje nėra nurodyta, jog ši teisės norma yra skirta ir juridiniams asmenims. Tai, kad šis klausimas nėra reglamentuotas juridinių asmenų atžvilgiu, pažymi ir D. Soloveičikas²⁰⁰. Tą įrodo ir jau analizuotos Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo nuostatos, kuriose reikalaujama, kad konkursuose dalyvaujantys fiziniai asmenys neturėtų neišnykusio ar nepanaikinto teistumo, o dėl juridinių asmenų neturi būti priimtas ir įsiteisėjęs apkaltinamasis nuosprendis²⁰¹, kas tiesiogiai suponuoja, jog juridinis asmuo teistumo turėti negali. Todėl teigtina, jog pirmiausiai turi būti taisytinis baudžiamojų įstatymo spragos ir turi būti reglamentuotas teistumo atsiradimas juridiniams asmenims. Taip būtų išpildytas baudžiamojų įstatymo vientisumo, sistemingumo reikalavimas, be to būtų įgyvendintas lygiateisiškumo principas.

Apibendrinant galima teigti, jog Lietuvos BK juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės reglamentavimo aspektu dar yra neišbaigtas, tam tikruose baudžiamosios teisės institutuose trūksta tiesioginių nuorodų į atitinkamų normų taikymą juridiniams asmenims, o tam tikri baudžiamojų įstatymo straipsniai turi būti papildomi taisyklėmis, kurios nurodytų kaip vieną ar kitą aspektą reglamentuoti traukiant baudžiamojon atsakomybėn juridinius asmenis. Pažymėtina, jog dabartinis baudžiamasis įstatymas juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės aspektu stokoja vientisumo, sistemingumo, tačiau manytina, kad taip yra dėl to, kad pats juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės institutas Lietuvos baudžiamajoje teisėje atsirado dar labai neseniai.

199 MILINIS, Albertas. Lietuvos Respublikos baudžiamojų kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004, p. 502.

200 SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006, p. 211-212.

201 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Baudžiamosios juridinių asmenų atsakomybės institutas Lietuvos baudžiamojoje teisėje atsirado dėl tarptautinių Lietuvos Respublikos įsipareigojimų, Europos Sąjungos teisės aktuose įtvirtintų rekomendacijų ir Lietuvos įstatymų leidėjo aktyvios pozicijos realizuojant tokias rekomendacijas.
2. Išanalizavus Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės aspektu galima teigti, jog juridinis asmuo yra specifinis nusikalstamos veikos subjektas - jis yra savarankiškas teisinių santykių subjektas, turintis teisinį veiksnumą ir teisnumą, savarankišką pavadinimą, organizacinį vientisumą, jo turtas yra atskirtas nuo jo dalyvių turto, tačiau jis yra teisinių santykių dalyvis per jo vardą veikiančius fizinius asmenis, todėl juridinio asmens kaltė sietina su fizinio asmens, veikiančio juridinio asmens naudai ar jo interesais, kalte.
3. Norint baudžiamojon atsakomybėn patraukti juridinį asmenį labai svarbu teisingai atskleisti juridinio asmens kaltę, kadangi baudžiamoji atsakomybė be kaltės yra negalima. Juridinio asmens kaltę apibūdina teisiškai reikšmingas ryšys tarp fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos ir juridinio asmens. Šį ryšį atskleidžia juridinio asmens veiklą reglamentuojantys norminiai aktai, organizacinė struktūra, veiklos formavimas, įgyvendinimas ir pan. Be to būtina atsižvelgti į tai, ar juridinio asmens savininkas arba akcininkai užtikrino veiksmingą fizinio asmens kontrolę, ar toleravo atitinkamą veiklą, ar buvo suinteresuoti fizinio asmens daroma nusikalstama veika.
4. Lietuvos baudžiamajame įstatyme įtvirtinta juridiniams asmenims skiriamų bausmių sistema yra per siaura, kadangi ji apsiriboja vos trimis bausmėmis. Iš jų juridiniams asmenims dažniausiai yra skiriama bauda, kadangi dauguma juridinių asmenų yra teisiami pirmą kartą, baudos dydžio ribos yra plačios tinkamam bausmės individualizavimui, o dėl bausmių sistemos siaurumo kitokio pobūdžio bausmės dažniausiai būtų per griežtos, t. y. Baudžiamasis kodeksas nepakankamai diferencijuoja juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę ir suteikia nepakankamai galimybių ją individualizuoti.
5. BK VI skyriaus nuostatos, reglamentuojančios atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, atsižvelgiant į juridinio asmens esmę bei atleidimo nuo

baudžiamosios atsakomybės formas ir rūšis, gali būti taikomos ir juridiniams asmenims (išskyrus atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, kadangi įstatyme išvardinti laiduotojais galintys būti asmenys turi būti arba su asmeniu susiję giminystės ryšiais, arba verti pasitikėjimo ir galintys įtaką asmeniui, už kurį laiduojama, todėl ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis taikoma išimtinai fiziniams asmenims), tačiau manytina, jog tokia taisyklė turėtų būti tiesiogiai įtvirtinta baudžiamajame įstatyme.

6. BK 95 straipsnyje nustatyti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai taikomi tiek fiziniams asmenims, tiek ir juridiniams asmenims pagal BK specialiosios dalies straipsnių sankcijose nurodytus maksimalius laisvės atėmimo bausmių dydžius fiziniams asmenims.
7. Tam tikrais atvejais bendrininkavimas gali būti inkriminuotas ir juridiniam asmeniui, kadangi BK 20 straipsnyje yra nurodyta, jog juridinis asmuo baudžiamajame įstatyme numatytais atvejais gali atsakyti už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas.

Siūloma padaryti tokius Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimus:

1. Turėtų būti atlikti sisteminiai BK pakeitimai, kuriais Kodekso normose vartojama minimalaus gyvenimo lygio sąvoka būtų pakeista bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio sąvoka.
2. BK 20 straipsnio 5 dalis turėtų būti išdėstyta taip: „Pagal šį kodeksą neatsako valstybė, valstybės institucija ir įstaiga bei tarptautinė viešoji organizacija“.
3. BK 27 straipsnį siūloma papildyti taisykle, jog nusikaltimų recidyvas gali būti pripažįstamas ir juridiniams asmenims. Taip pat turėtų būti papildytos ir atitinkamos bausmių skyrimo taisyklės reglamentuojančios BK normas, kuriose būtų nustatytos aiškios taisyklės, kokias bausmes juridiniams asmenims teismai turėtų skirti, kai juridinis asmuo padaro pakartotinę nusikalstamą veiką.
4. BK 36 – 39¹ straipsniai, reglamentuojantys atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus, turėtų būti papildyti papildoma dalimi, kurioje teigiama, jog šie atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai yra taikomi ir juridiniams asmenims.
5. BK 43 straipsnio 1 dalis turi būti papildyta ir išdėstyta taip: „Juridiniam asmeniui už padarytą nusikalstamą veiką gali būti skiriamos šios bausmės: 1. viešas

paskelbimas apie padarytą nusikalstamą veiką; 2. juridinio asmens probacija; 3. bauda; 4. draudimas dalyvauti viešuosiuose pirkimuose; 5. teisės gauti valstybės paramą ar išmokas atėmimas; 6. juridinio asmens veiklos apribojimas; 7. juridinio asmens likvidavimas.“

6. Juridinio asmens veiklos apribojimo bausmė turėtų būti praplėsta įtraukiant draudimą sudaryti konkrečias sutartis, vykdyti vertybinių popierių emisiją, naudoti tam tikrą prekės ženklą, reklamuoti nuteisto juridinio asmens prekes ar paslaugas. Be to minimalus juridinio asmens veiklos apribojimo terminas turėtų būti sumažintas iki šešių mėnesių.
7. BK 54 straipsnio 2 dalis, kurioje numatyti kriterijai, į kuriuos teismas atsižvelgia skirdamas bausmę, turėtų būti papildyta 8 punktu „juridinio asmens organizacinę kultūrą ir veiklos politiką“.
8. BK 67 straipsnyje numatytų baudžiamojo poveikio priemonių, taikomų juridiniams asmenims, sąrašas turėtų būti išplėstas įtraukiant tokias priemones kaip juridinio asmens valdymo organų nušalinimas ir jų narių pakeitimas naujais, turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas, įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.
9. Siekiant turėti sistemingą ir vientisą baudžiamąjį įstatymą turėtų būti padaryti įstatymo pakeitimai, kuriais būtų išspręstas juridinių asmenų teistumo klausimas.

Siūloma padaryti tokius Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso pakeitimus:

1. BPK 3 straipsnio 1 dalis turi būti papildyta punktu, kuriame būtų teigiama, jog baudžiamasis procesas negali būti pradėdamas, o pradėtas turi būti nutrauktas „likviduotam ar reorganizuotam juridiniam asmeniui, išskyrus tuos atvejus, kai byla reikalinga kitų asmenų bylai atnaujinti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių“.
2. Turi būti priimti Lietuvos Respublikos Prezidentės inicijuoti BPK 389 straipsnio pakeitimai, kuriais į laikinųjų procesinių prievartos priemonių, skiriamų juridiniams asmenims, sąrašą būtų įtrauktas ir laikinas apribojimas reorganizuoti ir (ar) likviduoti juridinį asmenį.

ŠALTINIAI

Teisės norminiai aktai:

Nacionaliniai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014. <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=494678
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341 http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=494687
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=494699
5. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 64-2569. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=494265
6. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=483362
7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151(1), 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100(1), 100(2), 152(1), 152(2) straipsniais įstatymas. TAR, 2014, Nr. 2014-03404. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?a=467421&b=>
8. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198(1), 198(2), 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256(1), 257(1) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3309. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?a=301997&b=>
9. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7(1), 32, 282, 284, 290 straipsnių pakeitimo, kodekso papildymo 11(1) 22(1), 32(1), 32(2) ir 302(2) straipsniais ir 319, 320 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 15-555. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D3D2293CDAC3>
10. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių

- pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?a=237323&b=>
11. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147(1), 199(1), 199(2), 267(1), 270(1), 308(1) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 81-2945. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?a=258888&b=>
 12. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 66-2130. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=494471
 13. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 4-102. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C54AFFAA7622/eJMdGqxbgP>
 14. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 82-3254. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/UxgrIdRrcD>
 15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. rugsėjo 3 d. nutarimas Nr. 897 “Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. spalio 14 d. nutarimo Nr. 1301 “Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“ pakeitimo“. TAR, 2014, Nr. 12127. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/93da035038fc11e48fcad59d61177654>
 16. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. lapkričio 24 d. įsakymas “Dėl rekomendacijų dėl baudžiamosios atsakomybės juridiniams asmenims taikymo”. *Valstybės žinios*, 2004, Nr.: 173-6429. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.6E602C8F52E7>
 17. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 389 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas ir jo priedai. 2016-02-04, Nr. XIIP-4010. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1116619&p_tr2=2

Tarptautiniai teisės aktai:

1. Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 23-853.
2. Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 51-1933.
3. Konvencija dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu. *Valstybės žinios*, 2004,

Nr. 112-4178.

Užsienio valstybių teisės aktai:

1. Criminal Code of the Republic of Estonia (2013).
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
2. Criminal Code of the French Republic (2005).
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
3. Criminal Code of the Republic of Slovenia (2008).
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrina:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 metų birželio 8 dienos nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 6 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 6 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 69-2798.

Specialioji literatūra:

1. ABRAMAVIČIUS Armanas, MICKEVIČIUS Darius, ŠVEDAS Gintaras. Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2005.
2. ABRAMAVIČIUS Armanas ir kiti. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2004.
3. ALIUKONIENĖ, Rita ir kiti. Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai. Vilnius, Registrų centras, 2011.
4. BARANSKAITĖ, Agnė. Kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymo institutas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse: lyginamasis aspektas. *Jurisprudencija*, 2003, t. 45(37).
5. DRAKŠAS, Romualdas. Ar pagrįstai ribojamas juridinių asmenų, kurie gali būti laikomi baudžiamosios atsakomybės subjektais, ratas? *Jurisprudencija*, 2011,

- 18(4).
6. DRAKŠAS, Romualdas. Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. Vilnius: Justitia, 2008.
 7. KAVOLIŪNAITĖ, Eglė. Turto konfiskavimas: reguliavimo tikslai ir teisinės prielaidos taikyti išplėstinį konfiskavimą Lietuvoje. Teisės problemos, 2008 m., Nr. 1 (59).
 8. Lietuvos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2009. Vilnius, 2010. <http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=14261>
 9. Lietuvos statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2011. Vilnius, 2012. <http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=1836>
 10. Lietuvos statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2013. Vilnius, 2014. <http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=3188>
 11. Lietuvos statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2014. Vilnius, 2015. <http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=18098>
 12. LIGEIKAITĖ, Inga. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos. Jurisprudencija, 2003, t. 45(37).
 13. MEŠKYS, Linas. Juridinių asmenų administracinė atsakomybė: kaltės nustatymo problemos ir jų sprendimo būdai. Jurisprudencija, 2006, 4(82).
 14. PRADEL, Jean. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius, Eugrimas, 2001.
 15. PRAPIESTIS, Jonas, BARANSKAITĖ, Agnė. Juridinis asmuo Lietuvos baudžiamojoje justicijoje. Jurisprudencija, 2012, 19(1).
 16. SINKEVIČIUS, Edvardas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė pagal 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą ir jos sąlygos. Teisė, 2003, Nr. 48.
 17. SOLOVEIČIKAS, Deividas. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Vilnius, Justitia, 2006.
 18. SOLOVEIČIKAS, Deividas. Šiuolaikinės juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės realizavimo doktrinos. Teisė, 2003, t. 46.
 19. Statistikos departamentas. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla 2007. Vilnius, 2008. <http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=12695>
 20. ŠVEDAS, Gintaras. Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje. Vilnius, VĮ Teisinės informacijos centras, 2006.
 21. ŠULIJA, Vytautas, ŠULIJA Gintautas. Juridinių asmenų baudžiamosios

- atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje. Jurisprudencija, 2003, t. 41(33).
22. ADAMOVA, Eva, KRUZIKOVA, Eva. Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law. Czech Republic, 2003. http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/criminal_pen_vol1.pdf
 23. ELLIOTT, Catherine, QUINN, Frances. Criminal Law. Fifth edition. Harlow: Pearson Longman, 2004.
 24. Fülöp, Sandor. Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law. Hungary, 2003.
 25. ZAJICKOVA, Zuzana. Study on Criminal Penalties in a Few Candidate Countries' Environmental Law. Slovakia, 2003.

Teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-269/2010.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-355/2010.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-489/2010.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-511/2010.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-581/2010.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-582/2010.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-345/2011.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92/2012.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių

teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-84/2012.

11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-87/2013.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-494/2013.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-27/2014.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-277/2014.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-303/2015.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. rugsėjo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-387-677/2015.
17. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. vasario 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-293-177/2016.

SANTRAUKA

Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės institutas Lietuvos baudžiamojoje teisėje yra ganėtinai naujas institutas, todėl iki šių dienų kyla daug klausimų dėl jo taikymo. Teisės doktrinoje yra analizuoti juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės pagrindai, tačiau kiti klausimai, pavyzdžiui, susiję su juridinių asmenų recidyvo galimybe, teistumo instituto taikymu juridiniams asmenims, likviduoto ar reorganizuoto juridinio asmens patraukimu baudžiamojon atsakomybėn, yra arba išvis nenagrinėti, arba paminėti labai trumpai. Todėl šiame magistro darbe yra stengiamasi aptarti kuo daugiau teismų praktikos atskleistų juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės aspektų, didžiausią dėmesį skiriant baudžiamosios atsakomybės pagrindų ir bausmių, taikomų juridiniams asmenims, sistemos analizei. Darbe yra nagrinėjama pati naujausia teismų praktika bei aktualiausi šia tema iškilę aspektai, kurie dar nėra aptarti kituose moksliniuose darbuose. Magistro darbo pabaigoje yra pateikiamos ne tik išvados, bet ir pasiūlymai Lietuvos įstatymų leidėjui, kaip turėtų būti tobulinamas Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės aspektu.

SUMMARY

CRIMINAL LIABILITY OF LEGAL PERSON IN LAWMAKING AND PRACTICE

The institute of the criminal liability of legal person is a relatively new institution in the criminal law of Lithuania, and to this day there are many questions on the application of it. Legal doctrine has already analysed the bases of criminal liability of legal person, but other issues, such as in relation to legal persons relapse possibility, the application of the institution of previous convictions to legal person, the prosecution of liquidated or reorganized legal person, has not been examined yet at all or has been mentioned very briefly. Therefore, this master's work is the attempt to discuss the more as possible aspects of criminal liability of legal persons which are revealed in the case law, focusing on the bases of criminal liability of legal person and penalties, applicable to legal person, system analysis. Furthermore, the work deals with the most recent case law and most relevant issues that have not been discussed et at any scientific work. At the end of the master's work there is not only conclusions but also offers for the Lithuanian legislator how to improve the Criminal Code of the Republic of Lithuania and the Lithuanian Republic Code of Criminal Procedure about the aspects of criminal liability of legal person.